

МЯТА РАДАТКА і мастацтва

28 студзеня 2005 г. № 8/4295

АНОНС!

XVIII стагоддзе для Беларусі — гэта час новых філасофскіх і палітычных ідэй, час выбітных мысляроў. Традыцыйна яго называюць векам Асветніцтва, у межах якога фарміраваліся новыя навуковыя канцэпцыі асэнсавання свету, космасу, грамадства і чалавека. Менавіта ў гэты перыяд адбываецца станаўленне нацыянальнай школы прафесійнай філасофіі і прыродазнаўства, якую найбольш вядомыя схаласты таго часу сустрэлі крытыкай.

Наталля КУТУЗАВА

СТАР.

14

Арганізатары нядаўняй выстаўкі беларускіх мастакоў у сталічнай галерэі "Універсітэт культуры" зрабілі акцэнт на тым, што вялікая творчая спадчына знакамітага эксцэнтрычнага каталонца, ужо 17-гадовым юнаком прынятага ў Мадрыдскую акадэмію мастацтва, будзе вабіць, узрушваць, абураль і захапляць яшчэ не адно пакаленне.

СТАР.

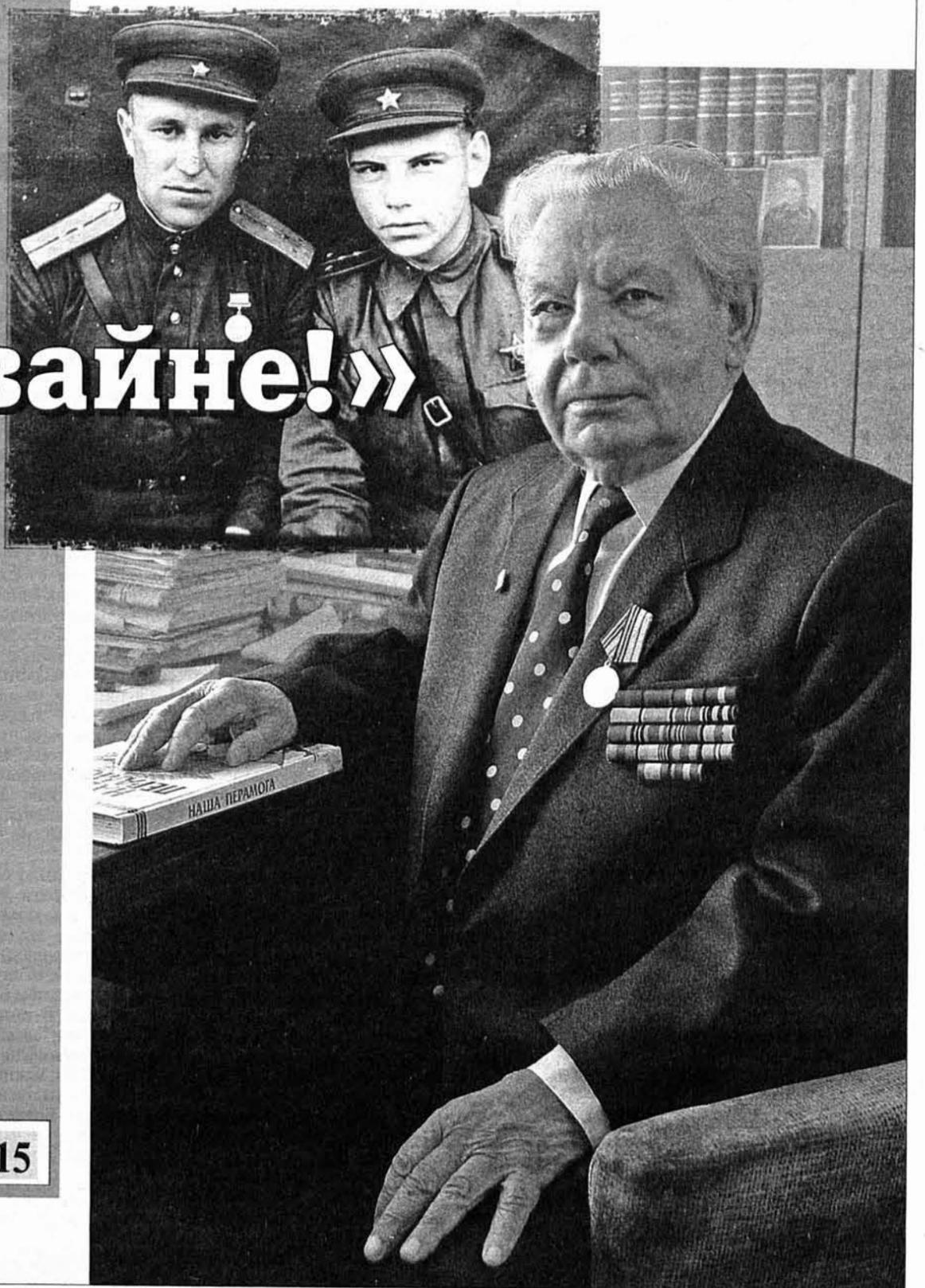
10

«Больш не хачу быць на вайне!»

Да 85-годдзя Пятра Прыходзькі

Нам сонца нясе
шмат свайго хараства...
А з сэрцамі
як быць людскімі?
Больш трэба ім веры,
Што знікне жарства,
Любоў будзе скрозь
Валадарыць над імі.

15

Госці часопіса «Польмя»

Рэгулярныя сустрэчы з чытачамі становяцца добрай традыцыяй у рабоце рэдакцыі часопіса «Польмя». Яны адбываюцца ў школьных класах і студэнцкіх аўдыторыях, на прадпрыемствах і ў дзяржаўных установах — усюды вядзецца шчырая, заклапочаная гаворка аб ачыненнай літаратуры і яе месцы ў гра-

мадскім жыцці. Часта ў сценах рэдакцыі бываюць і самі чытачы.

На гэты раз сустрэча ў «Польмі» была асабліва ўсхваляванай і поўнай узрушлівай памяці, бо да галоўнага рэдактара Міколы Мятліцкага прыйшлі яго аднакласнікі. Алена Пінчукова і Аляксандр Рудзянок, прадстаўнікі кіруючага звяна

двух вядомых у рэспубліцы прадпрыемстваў — завода «Гомсельмаш» (Гомель) і завода імя Вавілава (Мінск), завіталі да палымянцаў з асабістай зацікаўленасцю. Ім рупіла даведацца, якія справы ў сённяшнім часопісе «Польмя» і што новага ў сучаснай беларускай літаратуры.

Успамінаўся дачарнобыльскі Бабчын, школьнае дзяцінства, калі настаўнікі літаратуры Эмілія Мечыславаўна Купрэйчык і Вікторыя Рыгораўна Кулакоўская змаглі прывіць многім вучням напаяжыцтва любоў да роднай літаратуры. Згадваліся першыя прачытаныя кнігі, першыя прачытаныя старонкі літаратурна-мастацкіх выданняў. Гаворку ілюстравалі нумары «Польмя» розных гадоў. Гасцей радуе сучаснае аблічча часопіса і яго змест.

— Нам неабходна ўсім разам множыць здабыткі духоўнасці, дзе б мы ні былі і кім бы ні працавалі, — адзначылі госці на развітанне, паабяцаўшы стаць самымі актыўнымі прапагандыстамі «Польмя» і іншых літаратурна-мастацкіх выданняў у сваіх працоўных калектывах.

На здымку: падчас сустрэчы ў рэдакцыі часопіса «Польмя».

Н. К.

Фота К. ДРОБАВА

Дыплом газеце «ЛіМ»

Вялікая група беларускіх журналістаў з усіх рэгіёнаў нашай краіны адзначана дыпламамі V конкурсу імя Ежы Гедройца «Польшча — прыязная суседка Беларусі», прынамсі, у намінацыі «Агульная гісторыя». Разгледзеўшы дзве сотні работ і параўнаўшы іх з публікацыямі, якія ўдзельнічалі ў мінулых такіх конкурсах, праведзеных польскай дыпламатычнай місіяй, журы адзначыла, што вобраз Польшчы робіцца на старонках беларускіх СМІ ўсё больш рознабаковым і ўсё менш стэрэатыпным. Гэта важна, бо шлях вяртання суверэнай Беларусі ў Еўропу сёння пралягае і праз Польшчу. Дыпламы конкурсу імя Ежы Гедройца за 2004 год тым, хто піша пра культурныя стасункі нашых краін-суседак, уручыў дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Цэзары Карпінскі. Прыемна паведаміць, што рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» ўзнагароджана Ганаровым дыпламам «за добрасумленнасць і універсальную велічыню публіцыстыкі ў галіне культуры».

Н. К.

«Год Фрыдрых Шылера»

2005 год абвешчаны ў Германіі «Годам Шылера». Яшчэ летась для каардынацыі ўсіх мерапрыемстваў, прысвечаных 200-годдзю з дня смерці класіка, быў створаны праект «Кола Шылера». Цырымонія адкрыцця «Гола Шылера», прызначаная на 5-6 сакавіка, пачнецца «марафонскімі» (будуць працягвацца 24 гадзіны) літаратурнымі чытанямі, у якіх прыме ўдзел і федэральны канцлер Германіі Герхард Шродэр — ён прачытае выбраныя творы вялікага паэта. Міністэрства культуры Германіі (якое выдаткавала на правядзенне «Гола Шылера» 485 тысяч еўра) плануе таксама правесці шэраг выстаў, у тым ліку, у Марбахе і Веймары, пяцідзённы фестываль у Цюрынгіі, рыхтуецца мноства тэатральных паставак, святочная праграма ў Нямецкім нацыянальным тэатры (Веймар) і інш.

Тулуз-Латрэк у Мюнхене

У Мюнхенскай галерэі фонду Хіпакультур праходзіць выстава графікі французскага мастака Анры дэ Тулуз-Латрэка (1864—1901): нашчадак арыстакратычнага роду, ён стаў інвалідам з-за пераломаў ног, што здарылася яшчэ ў дзяцінстве. Толькі за адно дзесяцігоддзе Тулуз-Латрэк стварыў 351 літаграфію, менавіта ягоная каляровая літаграфія — дзякуючы кантрастнасці і арыгінальнаму спалучэнню надпісу і малюнка — лічыцца адным з вытокаў сучаснага мастацтва плаката. З 4 лютага да 1 мая на выставе, акрамя графічных работ знакамітага мастака, будуць прадстаўлены карціны, эскізы маслам і малюнкі.

Н. К.

Каштоўны падарунак

У сярэдзіне лютага ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя інфармацыйных рэсурсаў сусветна вядомых выдавецтваў «K.G. Saur Verlag» (Германія) і «Wiley» (Вялікабрытанія). Гэта навуковыя, бібліяграфічныя, даведачныя выданні на папяровых і электронных носбітах. Прапагандаваліся таксама матэрыялы аб дзейнасці ЗАТ «Мір-Дыялог» і ЗАТ «МК-Перыёдыка», якія з'яўляюцца афіцыйнымі прадстаўнікамі названых замежных выдавецтваў у краінах СНД.

«K.G. Saur Verlag» было створана ў 1949 годзе ў Мюнхене і вядома ва ўсім свеце як адно з лепшых выдавецтваў, якое выпускае біяграфічныя і бібліяграфічныя даведачныя выданні для бібліятэк. У планах выдавецтва — выданні па мастацтве, музыцы, літаратуры, гісторыі, палітыцы, гуманітарных і сацыяльных навуках, бізнесу, бібліятэчнай справе, інфармацыйных навуках.

«Wiley» было заснавана ў 1807 годзе ў Нью-Йорку і ў пачатку сваёй дзейнасці спецыялізавалася на мастацкай літаратуры. Сёння яно вядома як адзін з сусветных лідэраў па выпуску навуковых, тэхнічных і медыцынскіх часопісаў, энцыклапедыяў, кніг.

«K.G. Saur Verlag» падарыла Нацыянальнай бібліятэцы сваю інфармацыйную прадукцыю коштам на 10,5 тысяч еўра: біябібліяграфічны паказальнік у 10-ці тамах «Мастакі свету», 4-томны «Рускі біяграфічны паказальнік», 8-томны «Нямецкі біяграфічны паказальнік», выданні Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый, міжнародны выдавецкі даведнік ISBN (CD-ROM), штогоднік міжнародных арганізацый 2003-2004 (CD-ROM), міжнародны паказальнік перыядычных выданняў (CD-ROM).

На ўрачыстасці, прысвечанай гэтай падзеі, выступілі: дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі, намеснік дырэктара НББеларусі Тацяна Кузьмініч, генеральны дырэктар ЗАТ «Мір-Дыялог» Валерый Мярванцаў, намеснік генеральнага дырэктара ЗАТ «МК-Перыёдыка» Ірына Іванова і інш.

Н. Я.

Фотакалаж В. КАЛІНІНА і К. ДРОБАВА

Паштовай сувязі на Беларусі 1120 год

гісторыю развіцця пошты на тэрыторыі нашай краіны са старажытных часоў да сённяшняга дня і азнаёміць з гэтым усіх наведвальнікаў. Права ўрачыстага адкрыцця выставы было дадзена намесніку міністра культуры Валерыю Гедройцу, генеральнаму дырэктару РУП «Белпошта» Аляксандру Худалею, доктару педагогічных навук, дырэктару Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раману Матульскаму.

З фонду Нацыянальнай бібліятэкі на выстаўцы прадстаўлены звыш 200 кніг, брашур, часопісаў, газетных артыкулаў, паштоўкі, плакаты, маркі, канверты. А таксама экспанаты будучага музея кнігі, які плануецца адкрыць у новым будынку Нацыянальнай бібліятэкі.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства паштовай сувязі «Белпошта», створанае ў 1995 годзе, прадставіла экспанаты, якія тычацца ўсіх этапаў яго развіцця. Гэта калекцыя канвертаў і паштовак з арыгінальнымі маркамі, філатэлістычная прадукцыя, правізорыі, спецыяльныя штэмпелі да юбілейных і знамянальных дат краіны і для першага гашэння марак у дзень выхаду; дзве прыватныя філатэлістычныя калекцыі (Л. Коласава, А. Разанава), каталогі прадукцыі, а таксама дыпламы, медалі і прызы, якімі было ўзнагароджана РУП «Белпошта» на кожнай з 4-х нацыянальных філатэлічных выставах.

Святлана КАНАНОВІЧ

Фотаздымак забяспечаны аўтарам.

Мала хто ведае, што паштовай сувязі Беларусі з часу першай згадкі пра яе ў «Аповесці мінулых часоў» вось ужо 1120 гадоў. Сумесная выстава, арганізаваная РУП «Белпошта» і Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, прызначана прасачыць

Спадчына Наследнікаў

Больш за паўстагоддзя таму ў вёсцы Наследнікі Дзяржынскага раёна пачала працаваць сельская бібліятэка, што было доўгачаканай падзеяй як для дзецей, так і для дарослых. Але праз некаторы час памяшканне стала цеснаватым для кніжнага фонду, і бібліятэку перавезлі ў цэнтральную сядзібу — пасёлак Путчына (Дзяржынскі раён). Там у мясцовым Доме культуры для яе адвялі прасторную залу, захаваўшы старую назву — Наследнікаўская сельская бібліятэка, з абслугоўваннем навакольных вёсак: Вертнікі, Гаруцішкі, Міроны і Наследнікі.

Інтэрэс у мясцовых жыхароў да мастацкай і публіцыстычнай літаратуры не змяншаецца. Толькі за мінулы год ім выдана 14691 кніга. А агульны аб'ём літаратуры склаў больш як 17 тысяч адзінак кніг і перыёдыкі.

Кіруе гэтай бібліятэкай Наталія Анісовіч — культработнік з 37-гадовым стажам. Да таго ж, яна актыўна ўдзельнічае ў мастацкай самадзейнасці. За сваю работу Наталія Сцяпанавіч неаднойчы ганаравалася граматамі і дыпламамі раённага аддзела культуры. Дзякуючы яе энтузіязму і намаганням бібліятэка пастаянна папаўняецца новымі літаратурнымі творами, асабліва беларускіх аўтараў: толькі за студзень гэтага года паступіла 275 экзэмпляраў. Сельскія школьнікі — пастаянныя і актыўныя чытачы не толькі вучэбнай літаратуры, але і рознай іншай тэматыкі.

Уладзіслаў БАСЬКО

Творчы вечар паэта і кампазітара

Педагогі Дома дзіцячай і юнацкай творчасці “Эверэст” Кастрычніцкага раёна і прапагандысты кнігі гарадской дзіцячай бібліятэкі імя А.С. Пушкіна г. Магілёва наладзілі цікавую і змястоўную вечарыну.

Ва ўтульнай зале бібліятэкі сабраліся вучні васьмых класаў сярэдняй школы

№ 42 на сустрэчу з паэтам і самадзейным кампазітарам Міколам Яцковым.

Мікола Яцкоў друкуе свае творы на старонках мясцовых перыядычных выданняў, а таксама ў мінскіх газетах і часопісах. Рыхтуюцца да друку зборнік яго вершаў, а два зборнікі песень ужо выйшлі ў свет — гэта “Гронка бэзу” (на вершы Тамаша Ляшонка) і “Знічка” (на вершы Івана Карэндзі). Госць шчыра, часам з гумарам, расказваў юным слухачам пра сваю творчасць, вясковую працу і сям’ю. А яны, як зачараваныя цудоўнай казкай, слухалі, а потым сыпанулі яму пытанні: калі першы верш напісаў і што да гэтага падштурхнула, дзе бярэ патрэбныя словы і што з’яўляецца штуршком для творчасці, як прыйшоў да музыкі... Паэт і кампазітар ахвотна і шчыра адказваў на ўсе пытанні.

— Чаму вершы пішаце на беларускай мове? — пыталіся вучні.

— А я этнічны беларус, — адказаў Мікалай Адамавіч. — Каб выказацца ў вершы, мне не хапае рускіх слоў. А родная мова больш багатая і больш чыстая. І мой першы верш, які напісаў у 1987 годзе, называўся “Матчына мова”.

Задаволіўшы цікаўнасць слухачоў да вершаў, госць перайшоў да музычных твораў — да свайго песеннага рэпертуару, а ён немалы — налічвае ўжо звыш 700 песень на словы 120 аўтараў.

Напрыканцы сустрэчы прагучала пытанне: — Што жадаеце ўсім нам?

— Любіць Беларусь! Беларусы — гэта Богам абраны народ...

Віктар АРЦЕМ’ЕЎ

Ад Камісіі па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі разгледзела матэрыялы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій 2005 года, і паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

I. За творы прозы, паэзіі, драматургіі (дзве прэміі):

1. Леанід Левановіч (Лявонаў) — за раман “Бесядзь цячэ ў акіян”;
2. Уладзімір Ліпскі — за кнігу “Бацькі і дзеці. Дзённікі”;
3. Уладзімір Цвяткоў — за кнігу фантастычных апавяданняў “Земля. 3000-й год”;
4. Васіль Жуковіч — за кнігу паэзіі “У храме хараста і смутку”;
5. Уладзімір Мазго — за кнігу “Прыгоды марахода”;
6. Алег Салтук — за кнігу “Не разлюбі.. Выбранае”.

II. За музычныя творы, шырока прызнаныя работы кампазітараў, дырыжораў і хормайстраў (адна прэмія):

1. Алена Атрашкевіч — за “Сакраментальную паэму” (2003г.);
2. Міхал Фінберг — за канцэртныя праграмы: “Песняй мой дух маладзіцца” да 120-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, “Новыя песні У.Караткевіча” і “Песні Перамогі” (2002—2003гг.);
3. Віктар Шыкавец — за стварэнне песенна-харавага цыкла “Напеў зямлі маёй” (2002—2004 гг.).

III. За канцэртна-выканальніцкую дзейнасць (адна прэмія):

1. Вікторыя Курбаккая — за высокапрафесійнае выкананне партый: Леаноры (“Трубадур” Дж.Вердзі), Вялеты (“Травяты” Дж.Вердзі), Мімі (“Багема” Дж.Пучыні) і канцэртнае выкананне “Карміна Бурана” (К.Орф) у 2003—2004 гг.

IV. За работы ў галіне тэатральнага мастацтва. (адна прэмія):

1. Аляксандр Бяспалы і Уладзімір Грыцэўскі (старэйшы) — аўтары інсцэніроўкі і

рэжысёры-пастаноўшчыкі — за кінаспектакль “Навечно в памяти” (2004 г.);

2. Галіна Дзягілева — за монаоперу “Адзінокі птах” (2001 г.);

3. Марына Дударова (рэжысёр-пастаноўшчык), Яўген Нікіцін (акцёр — выканаўца галоўнай ролі), Яўгенія Пятрова (актрыса — выканаўца галоўнай ролі) і Алена Родак (актрыса) — за пастаноўку спектакля “Ты помнішь, Алеша..”;

4. Фларыт Галіпаў (рэжысёр) — за пастаноўку спектакляў: “Тацяна” (2000 г.), “Іваноў” (2001 г.), “Сільвія” (2002 г.) і “Такая доўгая навальніца” (2004 г.);

5. Расціслаў Янкоўскі — за выкананне ролі Маціяса Клаўзена ў спектаклі Г.Гаўптмана “Перад заходам сонца” ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М.Горкага” (2002—2004гг.).

V. За работы ў галіне кінамастацтва (адна прэмія):

1. Валерыя Скварцова — за стварэнне відэафільма “Гучанне жыцця” (2003г.);
2. Юрый Ялхоў (рэжысёр-пастаноўшчык), Валерыя Назараў (мастак-пастаноўшчык) і Святлана Зеліноўская (артыстка — выканаўца галоўнай ролі) — за мастацкі фільм “Анастасія Слуцкая” (2003 г.).

V. За творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнага мастацтва (адна прэмія):

1. Віктар Альшэўскі (мастак) — за творы жывапісу “Лісты часу” (2001—2004гг.);
2. Валяр’ян Янушкевіч (скульптар) — за стварэнне помніка М.К. Агінскаму ў г.Маладзечна (2001 г.), серыі рэльефаў “Князь Міндоўг” (2002 г.), “Мацярынства I і II” (2003г.).

VI. У галіне журналістыкі (адна прэмія):

1. Аляксандр Сімураў — за кнігу “Откровения” (2004 г.);
2. Вольга Ягорава (аглядальнік “Народнай газеты”) — за серыю публіцыстычных матэрыялаў “Близко к сердцу” (2003—2004гг.).

VII. За дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці:

а) за актыўную работу па развіцці народнай культуры і самадзейнай творчасці працоўных (адна прэмія):

1. Аляксандр Кулага — дырэктар Мінскага Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў.

б) за высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (дзве прэміі):

1. Узорны ансамбль танца “Апельсін” Палаца культуры ВА “Гомсельмаш”;

2. Узорны ансамбль танца “Крышталікі” Палаца культуры ААТ “Шклозавод “Нёман”, г.Бярозаўка;

3. Узорны ансамбль лызжароў “Браннагорскія лызжарыкі” Браннагорскага філіяла Белаазёрскай школы мастацтваў Бярозаўскага райвыканкама Брэсцкай вобласці;

4. Узорны тэатр песні “Шына-най” ДУ “Палац мастацтваў г.Бабруйска”;

5. Народны ансамбль народнай песні “Вечарына” Рэспубліканскага Палаца культуры ветэранаў;

6. Тэатр цыганскай песні “Шатрыца” Рэспубліканскага камітэта Беларускага прафсаюза работнікаў падатковых і іншых фінансавых органаў.

Камісія звяртаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветных устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навучальных устаноў, грамадзян рэспублікі правесці абмеркаванне кандыдатур на атрыманне прэмій Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі 2005 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці.

Ваши прапановы, водгукі, заўвагі просім накіраваць да 15 сакавіка б.г. на адрас: 220126 г.Мінск, пр.Машэрава, 21, Савет Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, Камісія па прэміях ФПБ (пакой 915, тэл. 203 95 83).

АБСЯГІ

ВІЦЕБШЧЫНА

Нам засталася спадчына...

Спадчына! Якое простае слова і які вялікі ў ім сэнс. Спадчына — наша мінулае, наша памяць. Сапраўды, цяжка ўявіць сабе чалавека без гісторыі, крэўных сувязей з роднай зямлёй, без адчування сваіх вытокаў, без памяці, роду і племені.

Асаблівую ўвагу і цікавасць выклікае беларуская традыцыйна-побытавая культура. Менавіта ў ёй выяўляецца асаблівасць і непаўторнасць беларускага этнасу.

Своеасаблівым помнікам айчынай культуры з’яўляецца музей. Яны яскрава паказваюць жыццё і побыт нашых продкаў. Адзін з такіх музеяў ёсць і ў Пальмінцкай сярэдняй школе Гарадоцкага раёна. Бясспрэчна, ён не такі, як у раённых ці абласных цэнтрах, але створаны з любоўю і пашчотай, а таксама клопатам. Клопатам пра будучае.

Шмат цікавага можна там убачыць: беларускае нацыянальнае адзенне, прылады працы, посуд, старажытныя мэблю, лянныя ручнікі з вышыўкай, прасніцу і нават беларускі святочны стол. Музей мае сваю асаблівасць: экспанаты не вісяць на сцяне і не ляжаць пад шклом. Час нібы спыніўся, і здаецца, што зараз у хату зойдзе гаспадыня, пачне абіраць у гаршчок бульбу і ставіць у печ, каб прыгатаваць вячэру; забягуць дзеці-непаседы, прыйдзе стомлены гаспадар...

Музею нядаўна споўніўся толькі год, ды шмат чаго ўжо здзейснена. Вялікі ўнёсак зрабілі не толькі настаўнікі, але і вучні старэйшых класаў. Галоўная мэта — зацікавіць гэтай працай вучняў малодшых класаў, бо нам засталася спадчына багатая і разнастайная, цікавая і загадкавая, і наш абавязак — зберагчы яе. Той, хто хоча зразумець дух свай-

го народа, павінен ведаць яго вытокі. Спадчына вучыць нас цаніць вечнае, духоўнае. Дзеля будучых пакаленняў нам неабходна вярнуць і адрадзіць страчанае, рассяець цемру людскога непаразумення.

“Са старажытных цудоўных камянёў складаюцца прыступкі будучыні”, — гаварыў мастак і філосаф М. Рэрых. Без мінулага немагчыма ні сучаснае, ні будучыня. Мінулае — гэта пачатак. Сучаснае і будучае — працяг. Мінулае — гэта карані, сучаснае — само дрэва, а будучае — плод. Як дрэва і плод немагчымы без каранёў, так сучаснае і будучае немагчымы без мінулага, без памяці, без спадчыны...

Вера БРАЗГУНОВА
Фота забяспечана аўтарам

Карбышаў — змагагар, патрыёт, герой

Сёлета спаўняецца 125 гадоў з дня нараджэння Дзмітрыя Карбышава. У лютым — 60 гадоў з дня яго смерці.

Імя прафесара, генерал-лейтэнанта Дз. Карбышава вядома ўсяму свету. Стойкасць і мужнасць гэтага патрыёта ўвасабляюць подзвігі многіх тысяч савецкіх вязняў, якія не сталі на калені перад ворагамі і да апошняга дыхання засталіся верныя Радзіме.

Нарадзіўся ён 14(25) кастрычніка 1880 года ў Омску ў сям'і ваеннага чыноўніка. У 1898 годзе скончыў Омскі кадэцкі корпус, а ў 1900 годзе — Нікалаеўскае ваенна-інжынернае вучылішча. У жніўні 1900 года ў званні падпаручніка прызначаны ва Усходне-Сібірскі сапёрны батальён. У час руска-японскай вайны ўдзельнічаў у баях пад Фунчжоу, Кайджоу, Дачапу, Ташычыю, Ляоянам, на рацэ Шахе пад Сандэпу, на Сандалінскім і Гаутулінскім перавалах. За праўленую ў баях доблесць узнагароджаны рознымі ордэнамі. У 1906 годзе за агітацыю сярод салдат аддадзены суду «вобшчства (грамадзе) афіцэраў» і звольнены ў запас. У сакавіку 1907 года зноў прыняты на ваенную службу ва Уладзіва-стокскі крпасны сапёрны батальён. У 1908 годзе ўзведзены ў штабе-капітаны і залічаны слухачом Нікалаеўскай ваеннай інжынернай акадэміі. Яго дыпломны праект па фартыфікацыі заслужыў прэмію Порт-Артура генерал-лейтэнанта Кандраценкі. Пасля заканчэння акадэміі ў 1911 годзе ўзведзены ў капітаны і зацверджаны ў званні ваеннага інжынера. Залічаны ў 1-ю Севастопальскую інжынерную мінную роту, потым прызначаны малодшым, пазней старшым вытворцам работ пры Брэст-Літоўскім крпасным інжынерным упраўленні. У 1911—1914 гадах кіраваў будаўніцтвам і рэканструкцыяй фартоў Брэсцкай крэпасці.

Калі пачалася першая сусветная вайна, Карбышаў быў зацверджаны камандантам форта «О» Брэсцкай крэпасці.

У Чырвонай Арміі з 1918 года. У сакавіку 1920 года яго прызначаюць начальнікам інжынераў 5-й арміі.

М.В. Фрунзе, які ведаў Карбышава па Усходнім фронце, у верасні 1920 года выклікае яго на Паўднёвы фронт. Па прыездзе ў Харкаў ён у якасці памочніка начальніка інжынераў фронту кіруе інжынерным забеспячэннем баявых дзеянняў пад Перакопам і Чангарам.

У 1920—1924-я гады Карбышаў распрацаваў канструкцыі першых супрацьпяхотных мін масавага тыпу, у тым ліку і міну (СПМ) «пенал» з зарадам вагою ў 30 грамаў, якую сапёры маглі пераносіць у гранатных сумках.

Дз. Карбышаў быў нястомным вынаходнікам. У трыцятых гады на ўзбраенні Чырвонай Арміі былі малапрыкметныя перашкоды (МПП), ці «цяжкі Карбы-

шава». Вырабленыя з тонкага сталёнага дроту, яны былі лёгкія і кампактныя. Шырокавядомы знойдзены Карбышавым спосаб апэратыўнага баявога разліку сродкаў, сіл і часу для выканання патрэбнага аб'ёму інжынерных работ, яго табліцы і намаграфы.

З верасня 1923 года Дзмітрый Міхайлавіч вёў таксама вялікую педагагічную работу на Ваенна-акадэмічных курсах і ў Ваеннай акадэміі РСЧА, а з лютага 1924 года і ў Ваенна-паветранай акадэміі. У 1928 годзе Карбышаў поўнаасцю пераклачаецца на педагагічную працу ў Акадэміі імя М.В. Фрунзе.

Палкоўнік у адстаўцы А. Івалгін піша: «Слухачы акадэміі любілі Дзмітрыя Міхайлавіча за выразнасць і яснасць выказвання думак, прастату і лагічную перакананасць яго доказаў. Ён па-майстэрску валодаў аўдыторыяй, умеў падтрымліваць з ёю пастаянны кантакт».

Генерал-лейтэнант інжынерных войск, кандыдат ваенных навук, дацэнт Я.В. Леашэня (урадэнец Слонімшчыны — М.Б.) успамінаў: «Мне прыпамінаецца, калі ён (Карбышаў — М.Б.), буйнейшы спецыяліст акадэміі Генеральнага штаба, прыходзіў да мяне на кафедру і даваў сваю новую лекцыю ці даследаванне: «Бяры, няхай і ў цябе будзе не горш, чым у мяне»».

У 1935 годзе Карбышаву было прысвоена воінскае званне дывізіянага інжынера. У гэты час ён прызначаецца начальнікам кафедры ваенна-інжынернай справы.

Педагагічная дзейнасць Дз.М. Карбышава адыграла важную ролю ў фарміраванні поглядаў на ваенна-інжынерную справу будучых савецкіх военачальнікаў.

Маршал Савецкага Саюза І.Х. Баграмян гаварыў пра Дз. Карбышава, што гэта быў настаўнік, якога немагчыма было дагнаць. Дачка Дз. Карбышава Алена Дзмітрыеўна (падпалкоўнік-інжынер — М.Б.) падкрэслівала, што некаторых настаўнікаў вучні з часам даганяюць і пераганяюць, а Карбышава дагнаць было немагчыма, таму што ён сам увес час ішоў наперад.

Карбышаў лічыў, што палявая фартыфікацыя ў поўнай меры будзе выкарыстана не толькі ў будучай вайне, але да яе прыйдзеца прыбегнуць і да вайны для своечасовай падрыхтоўкі магчымых тэатраў ваенных дзеянняў. У гэтых адносінах прагнот Карбышава пацвердзіўся ў гады Вялікай Айчынай вайны.

Звыш ста навуковых прац (кніг, бра-

шур, артыкулаў, рэцэнзій), прысвечаных пытанням забеспячэння баявых дзеянняў войск, фартыфікацыі, загарод і г.д., напісаў Дз. Карбышаў. На аснове прац гэтага выдатнага інжынера фарміраваліся погляды ваенных інжынераў і агульнавайсковых камандзіраў.

У 1938 годзе Карбышаву нададзена вучонае званне прафесара па кафедры тактыкі найвышэйшых злучэнняў, і ён прызначаецца членам экспертнай апэратыўна-тактычнай камісіі пры Камітэце па справах вышэйшай школы. У тым жа годзе прысвоена званне камдыва.

У 1940 годзе Карбышаву прысвойваецца званне генерал-лейтэнант інжынерных войск. У лютым 1941 года Карбышаў стаў доктарам ваенных навук.

З пачатку Вялікай Айчынай вайны ён знаходзіўся на фронце ў раёне Гродні. 7 чэрвеня 1941 года генерал Карбышаў выехаў на заходнюю граніцу СССР з мэтай вывучэння яе ўмацаванняў. Першы дзень вайны застаў яго ў Гродні ў штабе 3-й арміі. Часці, у якіх знаходзіўся Карбышаў, знаходзіліся на так званым «беластоцкім выступе», менавіта на іх і прыйшоўся адзі з першых удараў гітлераўскіх войск. Дзмітрый Міхайлавіч адмовіўся вярнуцца ў Маскву, заявіў, што ў падобных умовах не пакіне часці, якія вядуць цяжкія баі. 24 чэрвеня ён прыбыў на КП 10-й арміі (камандуючы генерал-маёр К. Голубеў, 15 км паўднёва-заходней Беластока). Гітлераўцы наносілі два ўдары па напрамках Гродна—Мінск і Беласток—Мінск. Узніклі пагражальныя абставіны для 10-й арміі. 25 чэрвеня рэшткі часцей і злучэнняў арміі, адыходзячы, вялі цяжкія баі ўздоўж магістралі Беласток—Ваўкавыск. К вечару 26 чэрвеня баі ўжо ішлі на ўскраіне Ваўкавыска, а 27 чэрвеня штаб арміі аказаўся пад пагрозай поўнага акружэння праціўнікам. У гэтых абставінах Карбышаў з'яўляецца на самых небяспечных участках абароны, кіруе ўстройствам загарод на подступах да Замкавага лесу, паказваючы прыклад спакою, вытрымкі і разважлівасці. У ноч на 29 чэрвеня Карбышаў разам з камандуючым 10-й арміяй генерал-маёрам К. Голубевым кіравалі пераправай адыходзячых часцей. Вечарам 29 чэрвеня штабная калона выступіла ў напрамку на Гарадзею. На святанні, калі галаўны атрад палышоў да Салановічаў, калона была абстраляна. У ходзе перастрэлкі яна разбілася на групы. Пасля збору груп выявілася, што Карбышава няма.

30 чэрвеня Дзмітрый Міхайлавіч з палкоўнікам П. Сухарэвічам, прабіраючыся да сваіх войск, спыніліся, па сведчанні настаўніка П. Лычкоўскага, у яго пераначаваць у вёсцы Нізок (Уздзенскі раён Мінскай вобласці). Удзельнік абароны Брэсцкай крэпасці, пісьменнік Алесь Махнач у № 8 за 1998 год часопіса «Беларуская думка» піша аб прабыванні Карбышава ў Нізку. Цяпер гэта вядома ўсім жыхарам вёскі. Настаўнікі Пётр Міхайлавіч і Лідзія Аўгустаўна Лычкоўскія ў першыя дні нямецка-фашысцкай акупацыі далі прытулак генерал-лейтэнанту Карбышаву і палкоўніку Пятру Піліпавічу Сухарэвічу — некалькі дзён хавалі на гарышчы школы, дзе жылі і самі.

Праз тое сутак, пакінуўшы Лычкоўскаму свой маскоўскі адрас з просьбай напісаць туды пры магчымасці, Дзмітрый Міхайлавіч разам з палкоўнікам Сухарэвічам пакінулі Нізок.

Пётр Міхайлавіч правёў Карбышава і Сухарэвіча цёмнай ноччу глухімі прасёлкамі, ляснымі сцежкамі амаль два дзесяткі кіламетраў, паказаў, дзе можна больш бяспечна перайсці Слуцкую шашу. Пасля вайны П. Лычкоўскі пераслаў запіску

Дз. Карбышава яго сям'і. Потым Пётр Міхайлавіч пабываў у іх у Маскве, раска-заў аб знаходжанні генерала ў вёсцы Нізок.

Далей у раёне Магілёва генерал сустрэў дробныя групы адыходзячых падраздзяленняў, разам з якімі спрабаваў пераправіцца праз Дняпр. У час авіяцыйнай бамбёжкі 8 жніўня быў цяжкапаранены і кантужаны. Гітлераўцы захапілі яго ў непрытомным стане. Доўгі час аб генерале нічога не было вядома, і ён лічыўся «прапаўшым без вестак».

Трапіўшы цяжкапараненым у палон, Карбышаў тры з паловай гады вёў барацьбу з фашыстамі, якія хацелі зламаць яго волю. Ведаючы, што Карбышаў — буйны савецкі ваенны спецыяліст, фашысты спрабавалі прымусіць яго служыць сабе, абяцаючы «рускаму прафесару-фартыфікатару» ўсялякія даброты. Такія спробы прадпрымаліся шмат разоў: рабілі «невянаватую» прапанову прыняць удзел у «камісіі па складанні гісторыі апэрацый Чырвонай Арміі», пачаць работу па «сваёй спецыяльнасці», узначаліць «канструктарскае бюро» з ваеннапалонных. Генерал быў накіраваны ў лагер для высокапастаўленых ваеннапалонных Хамельбург — немцы прапаноўвалі таленавітаму інжынеру высокі пост у інжынерным упраўленні вермахта. Карбышаў адмовіўся. Ні абяцанкі, ні пагрозы, вытанчаныя правакацыі, ні паездкі ў Берлін не крагнулі стойкага воіна. У адказ на гэтыя прапановы Карбышаў пяць разоў аб'яўляў галадоўку. Доўгі ланцуг катаванняў, пагроз, галадовак, хвароб і здэкаў суправаджаў героя на ўсім шляху ў лагерах смерці Вострава-Мазавецкім, Замосці, на катаржных работах у Фласенбургскіх каменаломнях. Фашысты спрабавалі прымусіць Дз. Карбышава здрадзіць Радзіме, але не змаглі зламаць яго стойкасць. Ён прайшоў лагеры смерці Востраў-Мазавецкі, Хамельбург, Замосце, Лангвасер, Фласенбург, Майданек, Дахау, Асвенцім, Нюрнберг, Заксенхаўзен, Маўтхаўзен. 63-гадовага чалавека збіваюць, катуюць. З неверагоднай мужнасцю, з незвычайнай стойкасцю Дзмітрый Міхайлавіч пераносіць усе жахі гітлераўскіх засценкаў і застаецца верным, непадкупным сынам сваёй Радзімы.

У ноч на 18 лютага 1945 года ў канцлагеры Маўтхаўзен генерал Карбышаў быў па-зверску замучаны фашыстамі. Немцы выпалі яго на дваццаціградусны мароз і распранутага дагала аблівалі халоднай вадой з брандспойтаў, пакуль патрыёт не ператварыўся ў ледзяны слуп.

16 жніўня 1946 года Дзмітрыю Карбышаву пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Народы былога СССР свята шануюць памяць героя. Помнікі Дз. Карбышаву ўстаноўлены ў Маскве, Омску, Кіеве, Харкаве, Брэсце, Гродні і іншых месцах. Яго імем названы караблі, планета, вуліцы і школы ў розных гарадах. У музеі Брэсцкай крэпасці-героі створана мемарыяльная зала Дз. Карбышава, гродзенскай школе № 15 — мемарыяльны музей. 15 ліпеня 1964 года генерал-лейтэнант інжынерных войск Дзмітрыю Карбышаву прысвоена званне ганаровага грамадзяніна горада Гродна.

На месцы смяротнай кары Дз. Карбышава на тэрыторыі былога канцлагера Маўтхаўзен (Аўстрыя) пастаўлены помнік з белага мармуру, на якім выбіты надпіс: «Дзмітрый Міхайлавіч Карбышаў. Вучоны. Воін. Жыццё і смерць яго былі подзвігам у імя жывыя».

Мікола БАНДАРЭНКА

Усе краіны разам і кожную паасобна хвалююць шмат якія пытанні: палітычныя, эканамічныя, дэмаграфічныя, экалагічныя і да т.п. Што тычыцца дэмаграфіі, то ў розных дзяржавах тут свае праблемы, і падыходы да іх вырашэння часам нават супрацьлеглыя. На той час, як “бабулька” Еўропа, прабачце за таўталогію, старэе, у сэнсе сярэдняга ўзросту насельніцтва, дык да таго ж і колькасць жыхароў памяншаецца, чаго не скажаш пра некаторыя краіны Афрыкі і Азіі. А вось у Кітаі зусім іншае становішча: прыродны закон пра працяг роду перакрэсліваюць урадавыя пастановы і загады, усялякія льготы дадаюцца тым сем’ям, якія маюць адзінае дзіця. Яшчэ лепшыя ўмовы жыцця прызначаюцца для ўвогуле бяздзетных сем’яў.

Шляхі-дарогі

Рэспубліка Беларусь, як бясспрэчна, еўрапейская краіна, таксама сутыкаецца з праблемамі старэння і скарачэння насельніцтва. Для паляпшэння дэмаграфічнай сітуацыі нашым урадам прымаюцца ўсе неабходныя меры: сацыяльная абарона жыхароў, матэрыяльная дапамога пры нараджэнні дзяцей, штомесечныя выплаты і г.д. Але на колькасць насельніцтва ўплывае і міграцыя, перасяленне ў іншыя краіны, а таксама вяртанне на радзіму.

Некаторыя краіны, зыходзячы з палітычных і эканамічных, культурных ды дэмаграфічных, рэлігійных, маральных і іншых фактараў, мэтаакіравана запрашаюць і прымаюць іншаземных грамадзян з прадастаўленнем ім свайго грамадзянства.

Беларусь таксама не выключэнне, за сваю багатую гісторыю шмат чаго выпадала на яе долю і долю яе насельнікаў. Перасяленне беларусаў адбывалася ў розныя гістарычныя эпохі: у сярэднявеччы, пры Вялікім княстве Літоўскім і падзеле Рэчы Паспалітай. Шмат людю ў пошуках лепшай долі і вольнай зямлі мігрыравалі ў паўднёвыя і цэнтральныя раёны Расіі, Сібір і Далёкі Усход пасля адмены прыгоннага права.

Падчас вельмі частых войнаў наша зямля пераўтваралася ў сучасную арэну баявых дзеянняў, і мірныя жыхары вымушаны былі пакідаць свае родныя куточки. Так масавыя перасяленні грамадзян мелі месца падчас Першай сусветнай вайны, пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, пры польскай акупацыі і асабліва ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Але пачалося ўсё крышачку раней, з вызваленнем Чырвонай Арміяй заходніх частак Беларусі і Украіны. Пра жыццё людзей у Заходняй Беларусі яскрава сведчыць раман-хроніка Уладзіміра Гніламёдава “Усход”, у якім распавядаецца і аналізуецца лёсы нашых суайчыннікаў, шматлікіх герояў.

Дарэчы, з заходняй часткі нашай краіны родны брат маёй бабулі ў пошуках лепшай долі яшчэ да вайны з’ехаў у ЗША, бо ўмовы жыцця ў той час сапраўды былі вельмі цяжкімі. Не ўсё спачатку складалася належным чынам і на новым месцы. Але, як усе беларусы, ён быў гаспадарлівым, добрым працаўніком, не цураўся ніякай работы. Спакваля, за годам год, і “выбіўся” як кажуць, у людзі. Пачаў дапамагаць сваім родным, якія засталіся за акіянам, у далёкай Беларусі, прысылаў пасылкі. А праз колькі гадоў пасля вайны і сам наведаўся. На фотаздымках, што засталіся з таго часу, сярод аднавяскоўцаў выглядае ну проста пан панам, а побач, з боку, — “чалавек-цень” (прыстаўлены да яго кэдэбіст, каб, крый Божа, не пачаў агітаваць ці несці якую-небудзь крамолу на савецкую ўладу).

Дачка, так бы мовіць, майго дзёда — Эні, ці, па-простаму, Ганна, і цяпер жыве ў цёплай Флорыдзе. Хоць і лічыцца амерыканкай, ды не забываецца на свае карані. Больш за тое, прыязджала на радзіму бацькоў (ужо пры суверэннай Рэспубліцы Беларусь), дзе засталіся шматлікія родзічы, збірала розны матэрыял. А некалькі год таму выдала ў Амерыцы кнігу пра Беларусь, якую вельмі любіць, пра гісторыю роднага краю, пра свой радавод і просты працоўны люд. Так што не забываюцца там нашы людзі пра родны куточак, шануюць яго, ганарацца сваім паходжаннем.

З пачаткам Другой сусветнай вайны (як адзначана ў артыкуле Г.Сяргеевай на сайце Міжнароднага грамадскага аб’яднання “Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына”) каля васьмідзесяці тысяч жыхароў Заходняй Беларусі, якія былі прызваны ў польскае войска, апынуліся ў нямецкім палоне, а затым атрымалі права ўладкоўвацца вольнымі работнікамі.

Амаль адразу пасля вызвален-

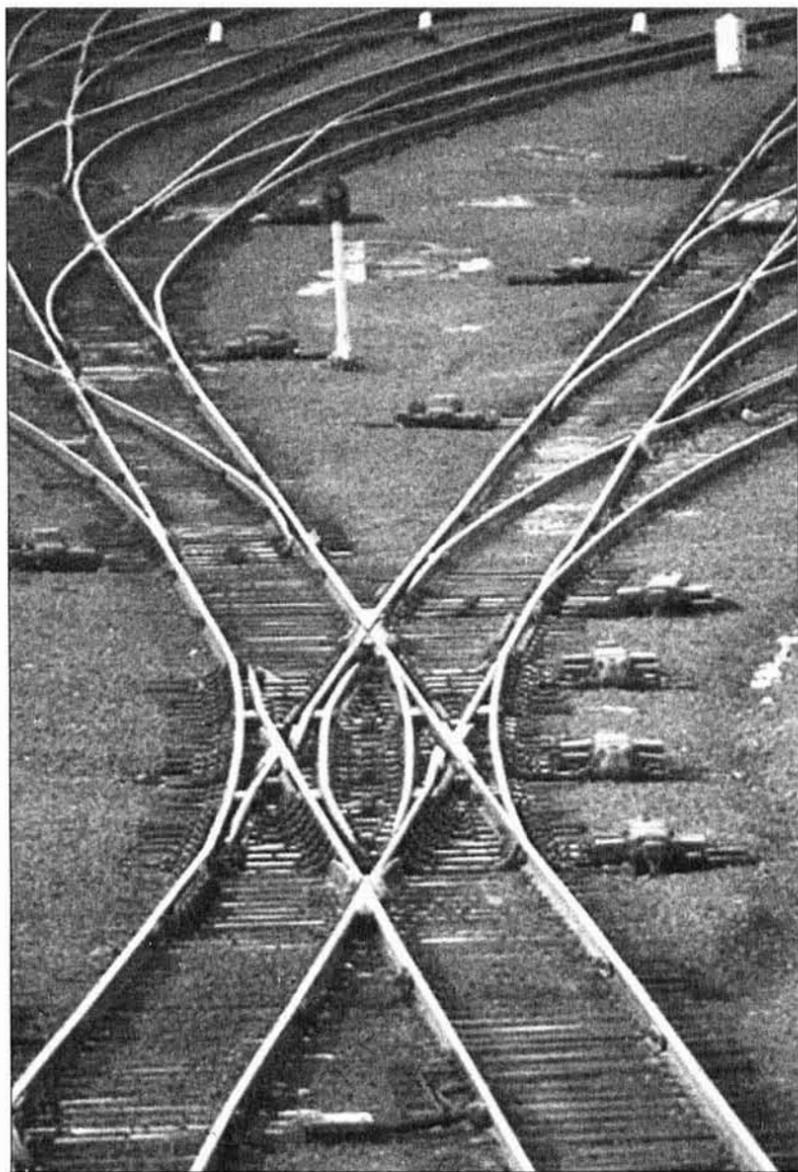
ня і далучэння заходняй часткі да Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў верасні 1939 года з тэрыторыі пачалася масавая дэпартацыя насельніцтва, у першую чаргу палітыкаў і ненадзейных грамадзян, у Сібір, Казахстан... Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны такім чынам дэпартавалі больш як сто дваццаць тысяч чалавек. Але на гэтым справа не скончылася: падчас баявых дзеянняў пачаліся прысясненні і высылка членаў сем’яў так званых здраднікаў і ваеннапалонных. Працяг “адказнасці” прадоўжыўся пасля Вялікай Перамогі: ахвярамі сталі беларусы з акупіраваных тэрыторый і тыя, хто апынуўся за мяжой.

Каля паўтара мільёна жыхароў Беларусі вымушаны былі эвакуіравацца ва ўсходнія часткі дзяржавы пасля вераломнага нападу Германіі на СССР, і толькі трэцяя частка з іх вярнулася на бацькаўшчыну.

Беларусы ваявалі не толькі ў складзе Савецкай Арміі, але і ў арміях саюзнікаў па антыгітлераўскай кааліцыі ды еўрапейскім руху супраціўлення. Так, улады Францыі прызвалі ў армію больш як шэсць тысяч беларусаў, у брытанскім войску іх было каля трыццаці тысяч, ня мала ваявала і амерыканскіх беларусаў.

Сотні тысяч нашых суайчыннікаў у ліку ваеннапалонных апынуліся ў Германіі і захопленых ёю краінах, амаль чатырыста тысяч чалавек вывезлі на прымусовыя работы з акупаванай фашыстамі Беларусі.

Няпроста склаўся лёс беларускіх вайскоўцаў, фарміраванні якіх пры адступленні немцы далучылі да свайго войска. Каля шаснаццаці тысяч чалавек былі адпраўлены на заходні фронт. Але яны не жадалі ваяваць на баку фашыстаў. Адны, апынуўшыся ў Францыі, пераходзілі да тамтэйшых партызан, другія ўступалі ў войска і змагаліся супраць Германіі ці здаваліся ў палон ан-

гла-амерыканскім саюзнікам. Таксама беларусы змагаліся ў складзе нацыянальна-вызваленчай арміі Югаславіі, а тыя, хто здолеў уцячы з лагераў ваеннапалонных, канцлагераў і прымусова вывезеныя на працу, вялі антыфашысцкую барацьбу на тэрыторыі акупаваных еўрапейскіх дзяржаў.

Але ж трэба было вяртаць сваіх суайчыннікаў назад на радзіму. Як падкрэслівае кандыдат гістарычных навук Галіна Сяргеева, яшчэ ў ходзе вайны было прынята рашэнне, у адпаведнасці з якім пачалася абавязковая рэпатрыяцыя савецкіх грамадзян, пазбаўляўшая магчымасці застацца ў эміграцыі. Заходнія ж саюзнікі па антыгітлераўскай кааліцыі не адносілі да падлягаючых рэпатрыяцыі тых асоб, якія пражывалі ў прыбалтыйскіх краінах і Заходняй Беларусі перад пачаткам Другой сусветнай.

Пасля завяршэння вайны працягвалася рашэнне праблемы вяртання на радзіму тых, хто апынуўся за мяжой. Дзеля гэтага было створана спецыяльнае ўпраўленне, а ў нашай рэспубліцы дзейнічаў аддзел рэпатрыяцыі. Таксама былі арганізаваны аддзелы пры выканках абласцей, функцыянавалі размеркавальныя пункты, спецыяльныя фонды харчавання, адзення і абутку, выдзяляліся сродкі для дапамогі.

Савецкі Саюз заключыў пагадненні з Вялікабрытаніяй, Францыяй і Бельгіяй, у якіх прадугледжвалася вяртанне на радзіму грамадзян гэтых дзяржаў: бежанцаў, ваеннапалонных... Але ва ўсім гэтым прадугледжваўся не толькі клопат пра лёсы сваіх суайчыннікаў з боку краіны, трэба было задаволіць патрэбы ў рабочай сіле для аднаўлення разбуранай гаспадаркі і паказаць прыхільнасць савецкіх людзей да існуючага ладу.

Менш як за год у СССР вярнулася каля пяцісот дваццаці тысяч беларусаў. Асноўным жадан-

нем большасці людзей было імкненне з’ехаць з разбуранай вайной Еўропы, да таго ж яны верылі ў добрыя, станоўчыя адносіны да сябе на бацькаўшчыне. Былі і дзесяткі тысяч беларусаў, якія знаходзіліся ў французскай, брытанскай і амерыканскай зонах акупацыі, у лагерах для перамяшчаных асоб. Да іх дадаліся палонныя і жыхары Заходняй Беларусі, бо іх аўтаматычна залічвалі ў здранцікі. Але вялася моцная прапаганда, савецкія рэпатрыяцыйныя місіі агітавалі вяртацца, наведвалі лагеры і шматлікія грамадзяне пераводзіліся ў савецкую зону.

Але частка нашых грамадзян, сярод іх і ваеннапалонныя, і звезеныя на працу, засталася ў Заходняй Еўропе, адкуль у далейшым яны эмігрыравалі хто ў Амерыку, хто ў Аўстралію...

Беларусь пачала фарміраваць уласную міграцыйную палітыку пасля абвяшчэння незалежнасці. Прыняты шэраг законаў: аб грамадзянстве Рэспублікі Беларусь, аб парадку выезду грамадзян з Беларусі і ўезду ў яе. Таксама ў асноўным законе нашай краіны, Канстытуцыі, за грамадзянамі замацавана права “свабодна перамяшчацца і выбіраць месца жыхарства ў межах Рэспублікі Беларусь, пакідаць яе і бесперашкодна вяртацца назад”.

Зараз за межамі нашай краіны пражывае даволі значная, у параўнанні з агульным насельніцтвам Беларусі, колькасць беларусаў — каля трох з паловай мільёнаў чалавек. У Расіі, Канадзе, Злучаных Штатах Амерыкі і іншых дзяржавах яны не проста жывуць і працуюць, але ствараюць грамадскія ды палітычныя, навуковыя і рэлігійныя, асветніцка-культурныя арганізацыі, суполкі мастакоў і пісьменнікаў, мастацкія калектывы, музеі, архівы і да т.п.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота забяспечана аўтарам

Думаецца, невыпадкова беларуская літаратура аказалася самым непасрэдным чынам звязанай з гэтымі "чалавечкалюбчымі" прафесіямі. І калі біяграфічна ўсё ж перавага за пісьменнікамі-настаўнікамі (у навучальных установах працавалі Я. Колас, М. Гарэцкі, П. Панчанка, С. Грахоўскі, І. Мележ, А. Макаёнак, У. Караткевіч, І. Навуменка, Н. Гілевіч, В. Зуёнак і многія іншыя вядомыя майстры слова), то сярод літаратурных персанажаў медык стаіць побач з настаўнікам. Варта ўспомніць творы Я. Коласа ("На ростанях"), І. Шамякіна ("Трывожнае шчасце", "Крыніцы", "Сэрца на далоні" і інш.), А. Адамовіча (дылогія "Партызаны"), В. Быкава ("Абеліск"), К. Кра-

за мэту сабраць пад яе вокладкай творы ўсіх сяброў СБП, якія аказаліся прафесійна далучанымі да медыцыны, бо ўслед за названымі можна згадаць прозвішчы празаікаў В. Давыдзенкі, С. Зайцава, М. Філіповіча...

Пасля сціслага "Слова ад складальніка", ролю якога ўзяў на сябе пісьменнік В. Якавенка, у кнізе змешчана невялікая, але інфармацыйна насычаная нататка старшыні Мінскай абласной арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў аховы здароўя А. Шамаля "Крыху гісторыі" ("Немного истории"). У ёй згадваюцца факты і этапы развіцця прафсаюзнага руху медыкаў на Беларусі ад створаных у 1861—1862 гадах

Настаўнік і ўрач належаць да самых старажытных і гуманных прафесій. Першы з іх перадае наступным пакаленням набытыя чалавецтвам веды і вопыт, адчыняе дзверы ў шырокі свет, другі сустракае кожнага новага жыхара планеты, аберагаючы народжанае жыццё яшчэ ва ўлонні маці, і ён жа ў рэшце рэшт канстатуе канец яго зямнога існавання — так, прынамсі, адбываецца ў цывілізаваных краінах.

«Аддаю з глыбінь душы...»

суполак урачоў Магілёўскага і Мінскага паветаў і да нашага часу. Знаёмства з мастакімі творамі пачынаецца з Прадмовы, напісанай пяць стагоддзяў назад славутым доктарам вольных навук да ўсёй Бібліі. Дзякуючы І. Саверчанку, прамова Ф. Скарыны адаптавана да сучаснай літаратурнай мовы і нясе шырокаму чытацкаму колу (спадзяюся, зборнік будзе мець удзячных і зацікаўленых чытачоў) сфарміраваныя тысячагадовым вопытам чалавецтва маральна-філасофскія імператывы, да таго ж яна перадае кароткі змест усіх кніг Старога і Новага завету.

Сімгатаматчына, што наш знакамты продка, умеючы лячыць чалавечае цела, дбаў пра здароўе і ўдасканаленне душы. У сучасным свеце думка пра залежнасць фізічнага здароўя ад душэўнага стану стала ўжо прапісновай ісцінай, аднак, як ні дзіўна, дабрыні, спагадлівасці, любові да бліжняга не становіцца больш. "Экалогія душы" (вобраз С. Панізніка з аднайменнага верша) з'яўляецца "непрэстыжнай наукай", хоць яна павінна стаць для кожнага паасобку і для ўсіх сучасных людзей разам галоўнай, самай важнай.

Духоўнасць, душа — паняцці, да якіх часта апелююць аўтары зборніка "Гаючая квецень". "Па сучаснае лясных душа мая блукае / І сустракае душы дрэў, раслін, / Жывёл і птушак, знішчаных калісьці і цяпер" (Л. Эміліт). "Душа мая крычыць і плача..." (А. Фадеева).

Жывая, трапяткая чалавечая душа раскрываецца ў вершах зборніка праз адносіны да блізкіх і родных людзей, да прыроды, да працы, да падзей грамадска-сацыяльнага жыцця. Сказанай тэмай "лірычнай" часткі кнігі "Гаючая квецень" выступае тэма кахання. Гэта высокая і шматаспектнае пачуццё часта прымусіла чалавеча шукаць сваё Слова, якім толькі і можна выказаць уласны настрой і стан. Так, прытом Т. Бардовіч вадзіла нязбытнае жаночае гора: ва ўсіх яе вершах — туга і сум па дарагім чалавеку, якога падступна адабрала смерць. Паэзія і каханне побач у вершах Г. Голдышавай. Пра недасканаласць чалавечага свету, на жаль, нагадвае і каханне — далёка не заўсёды яно бывае шчаслівым, гарманічным, узаемным, што знайшоў адлюстраванне ў многіх творах зборніка. І ўсё ж чалавечую душу здоль-

на грэць, асвятляць і мацаваць ужо адно мара пра каханне. Няспраўджанае, несустраэтае, яно не страчвае сваёй прывабнасці і чароўнасці, чаканне яго, нават задоўжанае, "вечнае", нараджае светлы сум, але не роспач:

*Я шукаю цябе
з тых далёкіх гадоў
У краіне надзей
і няздзейсненых сноў.
Я чакаю цябе,
колькі можна чакаць,
Пакуль хвалі жыцця
будуць нас калыхаць.
(Л. Эміліт).*

Чалавек, сэрца якога адкрыта любові, адчувае радасць ад кожнага пражытага імгнення, ён існуе ў суладнасці з прыродай, бачыць навакольны свет непаўторна-прыгожым, заўжды новым і рухомым. "Как прасторно и светло / В рошце берёзовой. / Солнце всходит, и на листья / Свет ложится розовый", — заўважае Л. Грэйф. Светаадчуванне Л. Пархімчык увогле вылучаецца маладым аптымізмам, неаб'якаваспло да акаляючай рэчаіснасці: "Залетае шмелё, / Солнце бьет в окно, / Одуermannил хмель — / На душе светло". Аўтары сабраных у зборніку вершаў — людзі сталыя, з большым ці меншым жыццёвым вопытам, таму, зразумела, іх не абыходзіць пытанне пра сэнс жыцця і яго хуткаплыннасць. Так, асенняя пара нарадзіла ў душы А. Сяўрук адчуванне незваротнасці часу, што ёй удалося ўвасобіць у крыху сумных і залумліва-лірычных радках верша "Залатая пара". У творы пачуццё знітана з прыродай, з яркімі, кідкімі і адначасова тужліва-развітальнымі фарбамі восені.

Творы В. Міхно і В. Чайкоўскай сведчаць, што іх аўтары ўмеюць бачыць і цаніць прыгажосць звычайнага чалавечага жыцця. Аптымістычнае стаўленне да рэчаіснасці ў вершах не безразважнае, яно з'явілася ў выніку асэнсавання жанчынамі ўласнага лёсу, на суперак жыццёвым цяжкасцям і выпрабаванням. В. Чайкоўская піша: "Благодарю судьбу за белую березу, / За журавлиный клин в небесной вышине, / За смех и за печаль, за радости и слезы, / За все, что удалось увидеть в жизни мне" ("Благодарю судьбу").

Сучаснае жыццё, аднак, нясе і іншыя "адкрыцці", якія нараджаюць боль, гнёў, нярэдка — адчай і роспач. Трывогай за нацыю і яе

будучыню напоўнення многія вершы Л. Эміліта. Ён ведае слаўнае і драматычнае мінулае роднай зямлі і са скрухай заўважае, як забываюцца і бякнучы ў вачах суродзічаў нацыянальныя святыні, як на змену свайму неапраўдана прыходзіць далёка не лепшае чужое. Вынікам гэтага — безаблічнасць сучаснага жыцця беларусаў: "Хто сёння мы? Дзе наша слава?", — ставіць пытанні Л. Эміліт і не знаходзіць станоўчага адказу.

Паэтычнае слова А. Калютчыка ўсхвалявана-горка прымусіла гучаць чарнобыльска трагедыя, якая сваім страшным ценем ахінула Палескі край, малую радзіму аўтара ("Жыццё пакінула мой кут <...>. Сярод разрабаваных хат / Трывожна, вусцішна і млосна"). Верш "Зона" пабудаваны на кантрасце знаёмых з дзяцінства з'яў, карцін жыцця і "новых рэалій":

*Краса цяглівае зямлі,
Ды гора хмарай засціпя сонца.
Звіняць трывожна саляўі
І п'юць з расой
атрутны стронцыі.*

У дачарнобыльскіх творах А. Калютчыка — прасветленых, шчырых, меладыхных — выявілася сьмялоўная любоў да сваёй зямлі, да родных людзей, захапленне прыгажосцю палескай прыроды (вершы "Да матулі", "Прыляцелі снегіры", "Каляды"). Свет паэзіі салігорскага ўрача-ўролага, мяркуючы па падборцы ў зборніку, шматстайны і багаты. Ён убірае шчаслівых дзіцячых ўспаміны, мужную і мудрую любоў да жыцця сталага чалавеча, роздум над няпростымі праблемамі сучаснасці — сацыяльнымі, нацыянальнымі, маральна-этычнымі.

Этымалогія слова **бальніца** — установы, дзе аказваюць хвораму дапамогу і дзе працуе большасць аўтараў зборніка "Гаючая квецень" — нясе ў сабе першапачаткова закладзены эмацыянальны сэнс, звязаны з фізічнымі пакутамі чалавеча. Сімвалам "бальнічнага" жыцця, якое спрэс поўніцца болем і нярэдка мяжуе са смерцю, у кнізе паўстае зламанае дрэўца-кавяла. "Намоклая куляця. Сукоў крывенькі крыжык" — такім яно бачыцца ў пушыстай зімовай белі. Аднак на знявечаным стволіку і ветках імкнучы да жыцця, чакаюць свайго часу "бугаркі пупышак", таму "не будзе па вясне бальніца

маўзалеам" (верш С. Панізніка "Зламанаму дрэўцу ў бальнічным двары").

Безумоўна, у творах, напісаных медыкамі, гучыць і гордасць за абраную прафесію, разуменне яе патрэбнасці людзям: "Рукі хірурга" Н. Тулуपाвай, "Бальніца: Паэма пра любоў" Ф. Баторына, "Слова свяшчэннай клятвы Гіппократа" В. Міхно, "В родильном доме" А. Сяўрук, "Бараўляны" А. Крыштафовіча. Ёсць такія вершы і ў А. Куліковай ("В операции — Новорожденному").

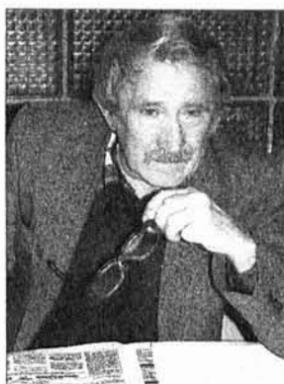
Калі "паэтычныя" старонкі кнігі выяўляюць шырокі спектр стасункаў чалавека са светам, то апавяданні і п'есы між сабой тэматычна блізкія. Героямі твораў выступаюць урачы, праўда, узноўленыя аўтарамі канфлікты не заўсёды "прафесійныя". Так, у апавяданні І. Стадольніка "Шпакоўня" паказваецца запозная спроба душэўнага ачышчэння чалавеча праз абуджэнне яго спадчынай памяці. У другім творы пісьменніка "Бортка" сельскі ўрач выступае апавядальнікам: на яго вачах і пры яго ўдзеле нагадвае пра сябе трагедыя вайнных гадоў. У бальніцы прыжылася старая скалечаная жанчына, пра якую ніхто нічога не ведаў. Яе гісторыя, расказаная "новенькай хворай", жахае жорсткасцю і бесчалавечнасцю. Трагічны лёс жанчыны высвечвае гуманнасць адносін да чалавеча ў нашым грамадстве, тую спагадлівасць, што жыве ў душах простых людзей. Апавяданнем І. Стадольніка ўласцівы псіхалагізм, уменне некалькімі штрыхамі абазначыць цікавы чалавечы характар, апісаць знешнасць, манеру паводзін персанажа.

Ф. Баторын у апавяданні "Сон у бяссонне" па-мастакчу даледзе працэс сталення чалавечай асобы. Яго герой, малады здольны хірург, правяраецца на маральную адпаведнасць абранай прафесіі.

Складаную і неадназначную жыццёвую сітуацыю ўзнаўляе радыёп'есе "Дыягназ" А. Дзялендзік. Тут аўтар гаворыць пра рызыкаўнае збліжэнне ў сучасным жыцці добра і зла і сцвярджае, што, як бы ні складвалася жыццё грамадства, што б у ім і з ім ні адбывалася, людзі ў белых халатах павінны быць на сваіх месцах, каб ратаваць і доўжыць жыццё.

Эдуард ЗУБРЫЦКІ

Пераправа

Чэрвень. Выспелыя травы.
Цішыню рассыпаў гром.
Пераправа,
Пераправа,
Зачакаўся нас паром.

Ля барка у стынь-крыніцы
Промень сонца не ачах.
Залаціцца,
Залаціцца
Аблачынка у вачах.

Прыпынілася рабіна
Ля сцяжынкі на бягу.
Берагіня,
Берагіня,
Развядзі маю тугу.

Крыллем птушкі прашумелі,
Пер'е скінулі на гаць.
Адляцелі,
Адляцелі,
Не аклікнуць, не дагнаць.

Неба выстыла начное.
Гаснуць вочы без цябе.
Я вяселле залатое
Спраўлю ў смутку і жальбе...

Рабінавыя астравы

Там, дзе полымя сон-травы,
У моры лясоў бярозавых
Жывуць рабінавыя астравы
Пад ліўнямі і марозамі.
Я іх не выдумаў сам.
У восень раннюю, сінюю
Па сцежках, вядомых ласям,
Спяшаю ў тваю краіну я.

Надзеяй адной жыву:
Сустрэнеш мяне, харошая.
Ды лісце падае на траву,
Разлукаю прыпарошанае.
Трубіць лось усю ноч у рог,
Рэха ў дзелях ажно ўсхадзілася.
Можна, ты на адной з дарог,
Што вядуць сюды, заблудзілася?
Цішыня. Перашэпт травы.
Пад ліўнямі і марозамі
Стынуць рабінавыя астравы
У моры лясоў бярозавых.

***

У пойме белых з просінню
аблокаў
Світалыных птушак б'еца чарада.
Плыве іх спеў, як ціхі дождж
абложны,

Па нівах, надазёрных чаратах.
Плыве іх спеў шырока і адкрыта
У згадак маіх дальнія лугі,
Дзе ўсё туманам лёгкім апавіта,
Дзе дымкаю затканы берагі,
Акно раскрыю ў сад на ранку,
Дзе хутка ліставейная зіма, —
І птушка з водсветам заранкі
Тваё нашэпча мне імя...

Надзея СТАХОВІЧ

Мая чараўніца

Чараўніца мая, чараўніца —
Летуценні ў блакітных вачах.
Паліць жнівень у небе зарніцы,
Пра каханне шапоча ў начах.

У пракосах жытнёвых блукае
Белы бусел — маўчун-кавалер!
След каханай у жыце шукае,
Што шуміць, як высокі аер.

Грукне гром, праляціць навалёніца,
І чарот аддудзіць у дуду.
Ты даруй мне, мая чараўніца,
Я шукаю цябе і — знайду!

Адгукніся здалёк, дарагая,
З шумам жыта, з травой-лябёдой.
Маладзік уначы дагарае,
Над маёю сумме вядой.

Касавіца. Звініць канюшына.
І — чмяліная фуга ў лугах!
Песню ціха выводзіць дзяўчына,
Ёй падсвітваюць косы наўзмах.

"Ты паслухай, Надзея, Надзейка,
Спевы гэтыя роднай зямлі!" —
Бы сястрыца, спявала жалейка,
І шпакі шчабяталі ў галлі.

Я не знала, што бабчыны словы
Пра пляшчоту, жальбу і раку,
Разам з музыкай матчынай мовы
Сёння ў кросны радкоў уватку!

Лета

Мне калісьці бабуля казала:
"Паглядзі, дзетка, у вочы нябёс!"
Птушкі ў высі працула спявалі,
Выціналі дзівосы з дзівос...

Два словы, што напісаны спярша,
Яшчэ не верш, але жывуць намеры...
І піша без п'яра мая душа.
І піша без жаданае паперы.

Хоць словы не кладуцца з-пад рукі,
Сама душа, нібы здабытак мае, —
І вусны шэпчуць гучныя радкі...
Адно цябе, слухачкі, не хапае!

Твой сон

Пасля начы,
пасля світалыных сноў
уся твая істота прачынаецца...
Як з-пад хмурынак,
з-пад тваіх брывоў

Глядзіць вачэй даверлівая раніца.
Ты кажаш мне:
— Пара ўжо уставаць,
Ды так, каб сон дзіцячы не парушыць:
Няхай яны яшчэ крыху паспяць,
Пасопваючы ціхенька ў падушкі.
І хоць на кухні ты адкрыла кран,
І ўжо фіранку прабіваюць промні,
Але ў цябе —

такі душэўны стан,
Што мне гаворыш:
— Сон ніяк не ўспомню...

Вада паціху цёплая шуміць,
І ты, пасуду мыючы няспешна,
Мне зноўку будзеш ціха гаварыць,
Святая

І каханая,
І грэшная,
Што прывідна ты ўбачыла аднак
Маленькае дзіця, яшчэ грудное...
Ды сон, які не спраўдзіцца ніяк,
Сплыве пад кранам з цёплаю вадою...

***

Сумме без мяне пакой,
Без усялякае высновы...
Ніхто не кратаяе рукой,
Нібыта гладзіць —
стол пісьмовы.

У шыбы сонейка глядзіць,
Як цішыні найпершы сведка.
Нікога нельга пасадыць
За гэты стол на табурэтку.
Ляжыць папера так сабе —
Жывымі словамі не дыша...
...Прыходзь хутчэй,

бо за цябе
Ніхто іх, ведай, не напіша!

Віктар БУБНАЎ

***

У вырай адляцела маладосць,
Не вернецца,
бо гэтак быць павінна...

Гадоў яшчэ ў запасе трохі ёсць,
Ды чую сумныя покліч жураўліны.

І ў сэрцы сум міжволі паўстае,
А потым напайняецца журбою,
Як быццам журавы гады мае
Маглі забраць у далычынь з сабою.

Сітуацыя

Перад сабой паперу я паклаў,
Каханне мне патхненне падарыла...
"Цябе люблю" я толькі напісаў —
І скончылася сіня чарніла.

Я не магу адкладваць на пасля...
Былое, нібы шывтак, не гартаю.
Няўжо ж у час сустрэчы блізкай я
Свой новы верш табе не пачытаю?

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЕНДАР

410 гадоў з дня нараджэння Мацея Казіміра САРБЕЎСКАГА, паэта, тэарэтыка літаратуры, педагога. Пісаў на лацінскай мове.

150 гадоў з дня нараджэння Івана ГЛАСКО, беларускага публіцыста.

115 гадоў з дня нараджэння Казіміра СВАЯКА, паэта, драматурга, публіцыста, аўтара паэтычнага зборніка "Мая ліра".

90 гадоў з дня нараджэння Міхася КАВЫЛЯ, паэта, аўтара зборнікаў "Ростань", "Пад зоркамі белымі", "Першая рана", "Цяжкія думы", "Міхагнёў".

85 гадоў з дня нараджэння Аляксея КОРШАКА, паэта, аўтара зборніка «Апаленныя пясчэсткі». Загінуў на Айчыннай вайне.

70 гадоў з дня нараджэння Леаніда КАЛОДЗЕЖНАГА, празаіка, аўтара кніг апавяданняў "Аўсяны зван" і "Бярозы ў жыце".

70 гадоў з дня нараджэння Міколы Кусянкова, паэта, празаіка, аўтара зборнікаў вершаў "Жывіца", "Без прывалу", "Дуброва", кнігі апавяданняў "Завязь".

Не трэба спяшацца туды, хай і маніць, і вабіць яно нязведанай спакусай, калі не ведаеш ісці куды, каб трапіць туды? І нават, калі дабарэшыся туды ці будзеш ведаць куды, не ведаючы куды, а, можа, не туды? А, калі зразумееш, што не туды, як вярнешся сюды, забыўшыся куды ісці? Ці не лепш нікуды — раз і назаўсёды быць там дзе ёсць, каб не мітусіцца туды-сюды і не трапіць у нікуды?

***

*З усіх дарог ёсць адна дарога.
З усіх трывог ёсць адна трывога.
З году ў год, з пакалення ў пакаленне
не прымірыць жыццё са смерцю.*

Не ўраўнаважыць шансы паміж магчымым і немагчымым.

Ствараем сабе надзею, што смерць рыхтуе нам вечнасць.

Старасці няма, проста мы стамляемся ад жыцця.

калі з усіх трывог застаецца адна трывога,

як з усіх дарог застаецца адна дарога.

А, можа, здарыцца немагчымае — і там ёсць магчымае.

Прымірыліся жыццё і смерць, і вечным буду Я.

***

Адпусціце нашы стомленыя сэрцы на вольны прастор, і лягуць яны на шырокай дарозе ў рай. Гарачай крывёю натоляць сасмяглыя вусны маці-зямлі, цяплом пачуццяў сагрэюць азяблыя грудзі яе, і трапяткой любоўю запульсуюць яе скронях вясна.

Вечны сейбіт час выйдзе на ніву і ў жывую плоць зямлі кіне насенне.

Ну і хай пыл коўдраў ахутаў нашы сэрцы. Асцярожна, след у след, абмінаючы іх, пройдуць сівыя стагоддзі, ведучы за ручку кожны юны год новага стагоддзі!

***

Калі даюць, то трэба браць, і я бяру, як аддалі, і дзякуй кажу, што не прадалі. Але як у зачараваным коле, калі не ведаеш, то і не разумееш, а як не разумееш, то не ведаеш. Не ведаю навошта, не разумею чаму, як знайшлі нагоду. Цяпер вось трэба даваць згоду не ведаю навошта, не разумею чаму...

***

Пакуль не дайме жыццё, мы не помнім пра Бога. Ці забыліся, ці няма часу, ці няма ахвоты, а мо і без яго добра. А для мяне Богам была яна. Бог далёка, няведама дзе. А яна была побач — зямная з плоці і крыві. І слова для мяне было ў яе, і святло яе вачэй ззяла для мяне. На спагаду — спагадай, на пяшчоту — пяшчотай, на ласку — ласкай, на любоў — каханнем адказала. Чаго яшчэ павінен быў я жадаць, што вышэй было за гэтае шчасце? Няшчасце!

Пантэон сваіх куміраў кідаем у рэчку забыцця, і воды пльыныя нясуць іх у бязмежнасць. Няма ў нас Бога, і хто ён такі і навошта ён — не ведаю. Але без Бога цяжка на душы, і сэрца цявае ледзь гоніць ахаладзелую кроў. Толькі ў вачах яшчэ ўспыхвае надзея, калі кагосьці прымаем за Бога.

***

Здаралася — ты забывала, як мяне завуць і клікала: "Гэй, ты!" Адночы ўспомню, аднойчы ўбачу, нібыта прадбачу, як сустрэнемся мы мімаходзь.

Не пазнаю цябе — ты ці не ты? Зробіцца смутна — сумна, калі гэта ты. І будзе прыемна-радасна, калі не ты. Але не паверу нават воклічу твайму: "Гэй, ты!"

Здаралася — ты і сама забывала, як сябе называць. Памятаеш, не забылася. "Гэта, Ты, то Я, назаўсёды Твая!"

***

Прачытаў яе вершы. Якая радасць у радках і такая самота ў словах! Чаго ёй не хапае? Хацела стацца завей, каб праспяваць мне іскрыстым ветрам, але не ўзяла высокай ноты завей і не патрапіла ў так акордам спеўнай зімы. Залевай хацела абмьць мяне ў спякотны дзень, але кропля дажджу, як слякотны працяка па ма-

ёй шчацэ. Сном хацела прыходзіць да мяне, каб павесці ў краіну дзівосаў, але бяссоннем смутным даймала мяне. Натхненнем хацела ўзнесці мяне ў вышэйшыя сферы, але натхніла іншага да прыземленай бяскрыласці сваёй.

Хацела быць, а стала кім? Па радасці ў радках яе вершаў — паэтка. Па самоце ў словах — вар'ятка з сумнымі вачыма.

Вітаўт ЧАРОПКА

часць накіравання, пакідаючы сімвалы небыцця на чыстым аркушы паперы, на якім жыццё дапіша гэты сюжэт, або прыдумае новы, закончыўшы яго ў лепшых традыцыйных трагікамедый шматкроп'я. Так спехам мы ставім помнікі — кропкі пачуццяў і думкам, што не збыліся, і надзеям, што не апраўдаліся, каб памяталі: успамін не лепшы за ўспамін пра ўспамін...

***

Жыві як хочаш і як можаш, а я цябе не пакрыўджу і ні ў чым не нашкоджу. Можа, калі зразумею твой няясны шэпт, які ты выдаеш за паэзію слоў. Як праклятая да сёмага калена, паўтарыш адно і тое і на сёмым калене спатыкнешся аб слова любоў. Што за сэрца, калі з нянавісці яго ўзрастае пракляцце — слова люблю? Праклятая ты любіць і асуджана быць некаханай.

***

Амёба адпачкавалася ад гунту і ўсплыла на паверхню ў скафандры. Такія цяпер часы: не з'явіўся на вочы, не сха-

Роздум пра...

***

Пазірае з лустэрка на мяне, як з іншага свету, мой адбітак. Глядзіць на мяне і лічыць, што я адбітак яго. Цікава, што ён думае? Але паміж намі лустраная сцяна. Не пачуе ён мяне, а ягоны голас аддадзены мне.

Вось і маўчыць ён, як сфінкс. Не раскрыве ён таямніцы. Відаць, ведае больш пра мяне; чым я сам пра сябе? А, можа, ён здзіўляецца, глядзячы на мяне: "І гэта Я?" Ну канечне ты, бо ты — гэта я, а я — гэта ты.

***

— Я хацеў бы закахацца ў Вас. Ваша з'яўленне, як прыход жадаанага шчасця. У Ваших вачах бачу спакусліваю жарсць. У Ваших словах чую асалоду пяшчоты. А Вашы рукі вярнулі б мне каханне. Але не магу закахацца ў Вас — гэта так цяжка і няпроста, што нават немагчыма.

— Гэта так лёгка, так проста, так магчыма.

— Не, гэта ўсё не тое. Гэта Вы, а хто я? Мае вочы забылі воблікі многіх. У маіх словах стома расчараванняў. І я баюся брудам пражытых гадоў запэцкаць Вашы юныя гадзі. А пакуль сталасць не скрала Ваша юнацтва, у Вас ёсць выбар. І выбірайце лепшага з лепшых, а значыць, не мяне. Але, нават, калі выбераце мяне, то аднойчы прыміце кагосьці лепшым за мяне. Тады на каго мне наракаць, каго дакараць і каго клясці? Наракаць на свет гэты, на яго справядлівыя законы несправядлівасці, або наадварот, на несправядлівыя законы справядлівасці? Дакараць бацькоў за тое, што пусцілі мяне ў гэты свет? Або клясці Бога, што не навучыў нас кахаць, калі кахаць немагчыма? Але ж павінна на зямлі быць нешта святое? Калі не каханне, дык што? Прадчуванне кахання і надзея, што яно такое і ёсць, і вера, што гэта так.

***

Мы навучыліся размаўляць і палюбілі мову сваю. І размаўляем, размаўляем, кажам, гамонім і з-за слоў не чуем думак сваіх!

***

Сустрэча рыхтуе сустрэчу. Ці стане яна лёсам, ці проста імгненнем дня: прывітанне і бывай. А калі ублытаецца выпадак? Паставіць пасля шматкроп'я... Ці яно надзея на новую сустрэчу праз гады безнадзейнасці ў надзею? Мінулае вяртаецца з мінулым, дзе там недалобіў, недапісаў, недадчуваў — усё тое, што не ажыццявілася перад шматзначным шматкроп'ем, якое паглынае час у нявызначаную бяскон-

ваўшы за надзейную абалонку аднаклетачнае нутро. Але сонечныя промні гоняць амёбу пад ваду.

Калі ж угледзецца праз мікраскоп, то з чым можна яе параўнаць, бадай што фіялетавым тварам прапойцы.

***

Не ведаю як назваць, не разумею як яно называецца. Шукаю назву і колькі разоў адно і тое — безназоўнае яно, безнадзейнае. Не маўчы, не маўчы, не кажы, не кажы, а падумай, куды знікла яно агульнае, якое з'яднае безназоўнае з безнадзейным ва ўвасабленне нашых надзей.

***

Хацеў бы ведаць, што нічога не ведаю пра Вас і ўпершыню Вас бачу. У Ваших мроях хацеў бы ажыць. І Ваша чысціня першароднай жаночкасці ачысціла б мяне ад бруду выпадковых заляцанняў, і з-пад налету грахоўнай пажаліласці сонечным промнем прабілася б светлае пачуццё, і ўсмешкай заззяла на Ваших вуснах, а ў вачах зазіхацела б вясёлка. Але Ваш жаночы інстынкт смутна падказвае Вам: "Сцеражыся яго. Усмешку прыме ён за згоду, а вясёлкаватыя вочы прывабляць да сябе. Абудзіць ён твае грахоўныя пачуцці і выдасць іх за каханне".

***

Засталося так мала шчасця, веры і любові. Лепш прамяняць іх на тое або на сёе, каб не адчуваць сябе абдзеленым, калі нешчаслівы ў шчасці і верыш ў нішто, а на любоў ўжо не хапае сілы. Словам, не адно, дык другое, не другое, дык трэцяе. Мо лепш сабраць фарбы восенскага дня і на халсе свайго лёсу напісаць карціну пражытых дзён, калі верыў у шчасце, а любіў пажадна. І ўдзячна ўсмехнуцца самоце пражытых дзён.

***

Адно за адным, адно за адным, адно за адным — у рытме гэтых слоў чуецца загад бегчы і перамагчы. Бяжы і перамажы, бяжы і перамажы! Але куды бегчы і каго перамагаць? Азіраюся, а следам адно за адным — усё тое самае адно за адным, а чую "бяжы і перамажы!" І вось я бягу, каб сябе самога перамагчы.

***

Гісторыя — гэта тое, што было, але ніхто не ведае, як гэта было. Вось і

пішуць гісторыкі і спрачаюцца, што гэта "было" і "як гэта было". Спасылаюцца на сваю аб'ектыўную суб'ектыўнасць і не разумеюць, што іх аб'ектыўная суб'ектыўнасць якраз суб'ектыўная аб'ектыўнасць. Без было — няма будзе.

***

Нікому цяпер не веру і верыць не хачу. Не пытайцеся чаму, бо не адкажу. І з усіх маіх сяброў, толькі з "Я" сяброую.

***

На тое і ноч, каб адчуць, як з сокаў пачуццяў выспявае думка. Блізка да золку сарвецца яна з вуснаў на неруш паперы. Чым яна прарасце і хто яе праглыне, наталіўшы свой галодны розум? Пра гэта не задумваешся, прываблены спакусай убачыць імя сваё пад думкай чужой.

***

Ён рос на нашых вачах і нават на нашых руках. Рос, падрас і вырас. І хто ён

цяпер? Акцёр, паэт, ці ліхвар — адна постаць у трох абліччах. Ці адно аблічча ў трох постацях. Але гэта яшчэ не ўзровень... І вось ён лаўрэат лаўрэатаў, кавалер кавалераў, аўтарытэт аўтарытэтаў, зямляк землякоў, знаёмы знаёмых, вядомы вядомых. І гэтак далей і яшчэ далей гэтак далей... Будзе ён шматтранным у абліччах і адзіным у постаці або адзіны ў шматабліччы.

***

Калі страціш надзею, дык на што тады спадзявацца? Можна сябе суцешыць, што нічога яшчэ не страчана і шчыра паверыць у гэта. І тады вера прарасце надзеяй, бо нічога яшчэ не страчана, калі ёсць вера. І нават тады, калі і яна згублена, застаецца вера ў веру.

***

Ён быў пазашлюбным сынам Вікторыі. Хоць яна і адраклася ад яго, але сын Вікторыі павінен перамагаць. І ён перамагаў. І не было месца, куды б ні ставіў ён слупы сваіх пераможных знакаў. Толькі два воі было ў яго — каханая і сябар. Аднойчы яны паспрачаліся, хто больш любіць пераможнага пераможцу. Каханая казалася: "Я каханнем сваім надаю яму сілы". Сябар адказаў: "Я абараняю яго спіну". Пераможца спыніў спрэчку: "Сёння чакае нас перамога. У мяне два воі, як два арліныя крылы, і падымемся над ворагам, і ўдарам сталёвых кіпцюроў раскуматаям яго, і нап'ёмся чырвонага віна перамогі. Але адно хвалюе мяне: бацаны сон. Нехта безаблічны з'явіўся перада мной і прамовіў: "Скажы, хто з нас страшнейшы. Я, блудніца Вавілонская, або Каін?..."

***

Яго называюць кульгавай асобай. Ён творца — творыць. Спачатку былі опусы, пасля апустыты, а цяпер апустыткі. Але, калі ты кульгавая асоба, то трэба гэта даводзіць штотараз. А самы лепшы сродак — ганіць вялікіх па прынцыпе: "Знаць сильна Моська, коль лает на слона". А я нагадваю ўсходнюю мудрасць: "Лісіца брэша, а караван ідзе".

***

Я толькі маленькае дзіця вялікага Сусвету. Не ведаючы законаў зямнога прыцягнення, які прыцягвае дадому, не прызнаю межаў, іду за межы далей усіх межаў, шукаючы выратавальную кропку адліку свайго накіравання.

АРТ-ПАЦЕРКІ

♦ “Мастацтва Францыі канца XVIII — першай паловы XIX ст.” — тэма чарговай (26 лютага) сустрэчы ў Лекторыі выходнага дня, зладжаным Нацыянальным мастацкім музеем РБ. 27-га працягнуцца “Вандроўкі па старажытным і сярэднявечным свеце” (тэма “У рыцарскія часы”), а расповед пра імпрэсіянізм, яго эстэтыку і мастацкую сістэму распачне серыю сустрэч “На парозе XX стагоддзя”.

♦ Прэм’ера мнаспектакля “Запіскі вар’ята” паводле М.Гоголя ў пастаноўцы нямецкага рэжысёра Монікі Дабраўлянскай і ў выкананні артыста Мінскага тэ-

атра-студыі кінаакцёра Анатоля Ката прайшла ў Германіі. Гэта — творчы праект Інстытута Гётэ. Аднак, як патлумачыў журналістам мастацкі кіраўнік гэтага тэатра А.Яфрэмаў, у ім задзейнічаны наш актёр, таму “Запіскам вар’ята” далі сцэну і ў Мінску. Праўда, толькі на адзіны вечар. Улюбёнец публікі А.Кот віртуозна іграў “Запіскі вар’ята” па-нямецку. Паказ суправаджаўся праекцыяй сінхроннага перакладу на рускую мову.

♦ Анжэліка Агурбаш вылучана з трыох фіналістак нацыянальнага адборачнага тура конкурсу “Еўрабачанне-2005” у якасці прадстаўніцы нашай краіны на гэтым песенным тэлешоу. З інтэрв’ю, якімі поўніцца эфір, ды з публікацыяй у ігітодзённым друку вынікае: дзеля яе перамогі будзе зроблена ўсё. Генеральны прадзюсер, расійскі бізнесмен М.Агурбаш, муж Анжэлікі, забяспечвае магутную фінансавую падтрымку. Таму ёсць магчымасць зняць кліп у Англіі, арганізаваць гастролі па Украіне, сталіца якой сёлета пры-

мае “Еўрабачанне”, распрацаваць для спявачкі і яе сцэнічнай каманды эксклюзіўныя строі, запрасіць класных рэпетытараў, заходніх аранжыроўшчыкаў. І нават заміяніць прэзентаваную “Boys and girls” іншай, “больш еўрапейскай” песняй, наконт набывшыя якой загаварылі ўжо 2 тыдні таму. Анжэліка (дарэчы, па-ранейшаму грамадзянка нашай краіны) публічна паабяцала, што Беларусь будзе на конкурсе ў Кіеве лепшая.

С.ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам і Я.Кавалевічам

Калуннушы-такі пазногцем экспанат, наведніца голасна здзівілася: “Глянць ты: пенапласт расфарбаваны! А я ж думала — бронза...” Побач з ёю гаманілі: “Днямі прачытала, што Пікасо быў зусім не той “свядомы наватар”, якім падаецца ў сур’ёзных мастацтвазнаўчых працах. У большыні сваіх работ ён проста прыколваўся! — Правільна. Геніяльны гумарыст. І Міро таксама прыколваўся. — Можа, і “сюрны” Далі — гэта спецыфічная гульня з публікай, глыбінная іронія, вялікі розыгрыш?”

«Страшылкі» з усмешкай Жэні Б.: жывішчэ шудоўнае!

А прысутная на выстаўцы моладзь і не здагдалася, што гадоў 20 з нечым колішні партыйны ідэолаг зусім не жартам крытыкаваў “ЛіМ”: маўляў, чаму на яго старонках не выкрываюць Сальвадора Далі? Супрацоўнікаў рэдакцыі заклікалі кляймоў мастака, нават прозвішча якога — куды ўжо карціны! — у нас тады проста не ведалі. Абяцалі “даць адпаведныя матэрыялы”.

“Матэрыялы” не спатрэбіліся... Яго мастацтва ў нас цяпер вывучаюць. Абмяркоўваюць. Спрачаюцца. Вызначаюць творчасць “зоркі сюррэалізму” — Сальвадора Далі — як адну з найскладаных і супярэчлівых з’яў у сусветнай мастацкай культуры XX стагоддзя, што вымагае ад глядача асаблівай чуйнасці, тонкай асацыятыўнасці ўспрымання. Яго крэатыўныя фантазіі называюць “прадэсам візуальнага формаўтварэння”, жакі-фантазмагорыі трактуюць як прадчуванні, звернутыя да роду людскога ў імкненні насцярожыць, папярэдзіць пра насаўванне на чалавецтва глабальнай катастрофы.

Арганізатары нядаўняй выстаўкі беларускіх мастакоў у сталічнай галерэі “Універсітэт культуры” зрабілі акцэнт на тым, што вялікая творчая спадчына знакамітага эксцэнтрычнага каталонца, ужо 17-гадовым юнаком прынятага ў Малрыдскую акадэмію мастацтва, будзе вабціць, узрушваць, абураць і захапляць яшчэ не адно пакаленне. У тым ліку пакаленні творчых, што і пацвердзіла згаданая імпрэза з удзелам нашых майстроў ды пачаткоўцаў, якія так або інакш спрычыніліся да постаці вялікага парадаксаліста. Зведалі на сабе ўплыў таго, чыё поўнае імя складаецца з сямі слоў: Сальвадор Хасінта Феліпе Далі Даменеч Кусі Фарэс.

Выставачны праект “Фэстываль Далі”,

прысвечаны 100-годдзю мастака, адзначанаму летась, паяднаў жывапіс і фота, скульптуру і графіку, работы зусім свежыя і далёка не новыя. І тыя, што, здавалася б, не маюць наўпростага дачынення ні да стылю Далі, ні да ідэі арганізатараў экспазіцыі. Цяжкая справа — пералік: У.Ганчарук, С.Малішэўскі, В.Губараў, Я.Бахар, Р.Несцераў, А.Несцераў, У.Тоўсіцкі, Г.Тоўсіцкі, В.Качан, К.Сумарава, К.Селіханаў, В.Борзды, Р.Іва-

“ён наш, свой”. Бо скончыў калісьці БДУ культуры і мастацтваў.

“Так! Я — наш! Я — свой!” — з’явіўшыся тады перад гасцямі вернісажа ў зіхатліва-белым пінжаку, з вясылімі ружовымі вусамі, герой дня (уявіце сабе: адкрышчэ выстаўкі прыпала на дзень яго нараджэння!) шмат не гаварыў, проста прапанаваў глядзець і адпачываць...

А пазнаёміцца ды пагутарыць з Яўгенам давялося нам яшчэ мінулай вясной, калі ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А.Пушкіна праходзіла яго персанальная выстаўка, прысвечаная юбілею Далі. Пэўна, ягоны дух удалося адчуць маладому мастаку. Адчуць — і паклікаць у свет уласных карцін, інспіраваных творчасцю знакамітага іспанца. Жывапісныя кампазіцыі на маштабных палотнах Я.Бахара то вабяць эстэтычнай прыгажосцю, то раздражняюць ледзь-ледзь хваравітай дэталізацыяй, то насцярожваюць імкненнем анатаміраваць чалавечую падсвядомасць, то кранаюць датклівай чысцінёй... Ды ўжо ў ніякім разе не палюхаюць!

— Яўген, адкуль гэтка шчырая неакадэмічная манера выказвацца на палатне?

— Універсітэт культуры я скончыў як рэжысёр. Працаваў, адпаведна прафесіі, кіраўніком тэатральнага калектыву. Яшчэ веў студэнцкі клуб, арт-кафэ ў Палацы прафсаюзаў, працаваў як адміністратар, як дзі-джей, супрацоўнічаў з групай “Ляпіс Трубяцкой”. Паралельна займаўся жывапісам. Гэта быў для мяне “канал нерэалізаваных запатрабаванняў”. З’яўленню жывапісных асацыяцый спрыяла музыка. Мноства ідэй пад уражаннем ад яе прыходзіла адразу. Але ўласна ідэі заўсёды заставаліся ярчэйшыя за ўвасабленне. Ідэя багацейшая! Але калі даходзіць да яе візуальнага ўвасаблення, застаецца... рамесніцкае.

— У каго вы вучыліся жывапісу?

— Да ўсяго даходзіў саматугам, шляхам спроб і памылак. Методыку малявання выпрацоўваў праз уласныя “адкрыцці”, а для людзей са спецыяльнай мастацкай адукацыяй гэта, вядома ж, не з’яўляецца прабле-

ноў, А.Савіч, А.Ксяндзоў, В.Касцючэнка, А.Арлоў, С.Ждановіч; студэнты і вучні сталічных устаноў культуры і мастацтва, — далёка не ўсе, хто “фэстываліў”.

У дзень адкрыцця выстаўкі кожнаму наведніку “вартавыя” на парозе галерэі тонкімі пэндзлікамі хуценька малявалі характэрныя, натапыраныя дагары, чорныя вусы. Гэты пазнавальны знак Далі быў своеасаблівым пропускам на вернісаж. А там — у атакчэнні размаітых выяў, стракатых фарбаў, дзіўных форм, нітуючы мудрагелістае суседства прафесійнасці ды знарочыстага кітчу, — грала гітара; гучала меладэкламацыя; у стыльным пачушчывым танцы вялі дыялог Мастак і Муза; па лабірынтах галерэі блукалі постаці мадэляў, якія дэманстравалі сюррэалістычны бодзі-арт ад В.Мінко. Па-карнавальнаму і вясылім, і загадкавым, і зусім не страшным вышталцоўваўся з усіх візуальных і слыхавых уражанняў вобраз Далі.

Б

Зладкавалі “Фэстываль Далі” Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, Беларускі саюз мастакоў, Беларуска-дзяржаўная акадэмія мастацтваў, Мастацкая галерэя “Універсітэт культуры”. Але персанальна як ініцыятара і арганізатара праекта публіцы прадставілі Яўгена Бахара, заўважыўшы між іншым, што ў гэтай галерэі

май. Адсутнасць школы — мая вялікая праблема, праз якую ўзнікае шмат цяжкасцяў. Але з другога боку, у мяне няма нейкіх прафесійных унутраных забарон, ціску канонаў. Цешыць, бадай, тое, што калі знойдзецца сярод гледачоў хаця б тры мае аднадумцы, дык значыць варта было нешта дзеля гэтага і рабіць.

— Вы малады мастак — і асвойваеце, што немажліва не заўважыць, толькі вялікія па плошчы палотны...

— Вядома ж, вялікае палатно палюхае. Ды ёсць прастора для працы.

— А чаму столькі работ прысвяцілі менавіта Далі?

— Ва ўніверсітэце на лекцыях па гісторыі жывапісу праглядалі слайды. Цудоўныя ўзоры класічнага мастацтва, дасканаласць майстэрства — наколькі ўразліва маглі тэма мастацкага жывапіса, перадаваць атмасферу! А слайды з творамі Далі сталіся штуршком да ўласных заняткаў: уразілі — і пачалося... Далі я, зразумела, не капіраваў. І пісаў дзеля таго, каб адгукнуцца на яго стогадовы юбілей, які адзначаў увесь свет. Партрэт Сальвадора Далі рабіўся ў апошні момант — без яго экспазіцыі не было б. А да выстаўкі ў галерэі "Універсітэт культуры" я падрыхтаваў новае палатно... Наогул, пра такіх мастакоў, як Далі, у нас бракуе інфармацыі. Сюррэалізм на рынку мастацтва мала запатрабаваны, гэта рэчы не на продаж. Мастакоў, што працуюць у такім напрамку, куды больш, але мы іх проста не ведаем. 5-7 гадоў таму праблематычна было паглядзець

альбомы, рэпрадукцыі самога Далі.

— Чалавек з душой мастака, якой бы прафесіяй ён не займаўся, асабліва тонка адчувае і праз гэта — пакутуе ад моцных унутраных перажыванняў. Мастак заўсёды пакутуе — гэта аксіёма...

— Затое сучаснае сябе думкай, што праца твая — не на заводзе, работа не губляецца на канвееры, яна хай сабе не дасканалая, але арыгінальная, і ніхто іншы, апроч цябе, такое не зробіць... На выстаўках і ў салонах гляджу, як працуюць прафесійнікі, шмат што падабаецца. Але я так маляваць не ўмею (пакуль?). У стылі Манэ, напрыклад. Я не маляваў пейзажы. У партрэце для мяне

важная асоба, за якой стаяла пэўная гісторыя: у партрэце павінна быць драматургія. Напэўна, вялікія мастакі могуць выявіць гэтую драматургію ў выразах вачэй, рук. Але гэта вялікія мастакі. Я ж, малюючы партрэты, нібы дадаю да чалавечага аблічча яшчэ нейкую гісторыю.

— Рэжысура, жывапіс... Што-небудзь яшчэ?

— Яшчэ ўдзельнічаю ў здымках у кіно. Яшчэ трохі пішу. Караценькія казачкі напісаў — іх узялі ў якасці новага праекта на "Альфа-радыё". Называецца "Казачны праект Жэні Б. Жудасныя, але праўдзівыя гісторыі. Толькі для дарослых". Весела — камедыя з чорным гумарам, спалучэнне лёгкіх і змрочных рэчаў, непрадказальнасць. Частку "пракруцілі" ўжо, будзе працяг.

— Яўген, вы робіце ўражанне чалавека незлавіга, выселага, таварыскага, добрага. І ў той жа час — Далі, якога не назавеш аптымістычным. І ў "казачках" вашых — змрок, жахі... Як вы трактуеце гэты, увогуле распаўсюджаны парадокс, псіхалагічны феномен?

— Гэта ўсё — мажлівасць пабываць у акалічнасцях, у якіх, дзякуй Богу, не будуць з такога гледзішча прывабліваюць мяне (як, напэўна, і многіх, многіх гледачоў) фільмы жахаў — мажлівасцю зазірнуць у незвычайныя абставіны. А жыццё — цудоўнае!

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: падчас вернісажа "Фестываль Далі"; Я.Бахар і яго творчасць.

Фота забяспечана К.Дробавым і аўтарам

«ІР» па сакавік

Толькі-толькі пачаўся дзве тысячы пяты — а Польскі інстытут у Мінску прапанаваў ужо азнаёміцца з планами яго працы ў першым квартале новага года. Як вядома, летась гэтая шанюная ўстанова адзначыла 10-годдзе свайго працы на Беларусі. Кульмінацыяй юбілею можна лічыць шырокамаштабны фестываль "Воень з польскай культуры", які прайшоў у нашай краіне ўжо трэці раз і атрымаўся надзвычай багатым на разнастайныя культурныя ды мастацкія імпрэзы. А ў першым квартале новага года Польскі інстытут прапанаваў таксама даволі разнастайную праграму.

Імпрэзы ды падзеі чакаюцца, як заўсёды, у розных сферах навукі, творчасці, асветніцтва.

У Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў са студзеня па сакавік наладжаны ўжо традыцыйныя кінапаказы польскага відэаклуба. Асобна замоўлены прагляд тэазапісу спектакля "Маральнасць пані Думбровскай" рэжысёра Т.Зыгалы (з цыкла "Залатая сотня" тэатра польскага тэлебачання"). Тамсама прайшоў вернісаж і лекцыя выкладчыкаў Варшаўскай акадэміі мастацтва А.Вінярскага ды А.Рысіньскага.

А што сярод іншых выставачных праектаў? Экспазіцыя ў Віцебску рэпрадукцый польскага малюнка і графікі першай паловы XX ст. са збораў Нацыянальнага музея ў Варшаве. Фотавыстаўка "Капіла святой Тройцы — агульная спадчына Ус-

ходу і Захаду" ў Гродне, з удзелам З.Насальскага, дырэктара люблінскага музея "Замак".

Адметны першы квартал новага года імпрэзамі музычнымі. Прынамсі, у сакавіку ў Мінску мае адбыцца вечар польскай камерна-інструментальнай творчасці з удзелам выкладчыкаў Гданьскай акадэміі музыкі В.Шляхцікоўскага (скрыпка) ды Б.Верэткі-Байдар (фартэпіяна). Працягнецца і цыкл лекцый-канцэртаў "Фрыдэрык Шапэн — паэт фартэпіяна". Гэты цыкл, як вядома, арганізаваны на базе Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, а канцэртныя праграмы рыхтуюцца з удзелам самых яркіх маладых беларускіх піяністаў. Цікава, што "ІР" падрыхтаваў сваю ўзнагароду для кагосьці з удзельнікаў VIII Міжнароднага фестывалю праваслаўных песняпеваў, які праводзіцца ў Мінску з 20 па 27 лютага.

Магілёўскіх тэатралаў, пэўна, парадзе незабыўнымі ўражанымі Дзень Вітольда Гамбровіча. А ўсіх аматараў гісторыі — выданне матэрыялаў канферэнцыі "Вялікія мінчане", падрыхтаванае БДПУ імя М.Танка пры падтрымцы Польскага інстытута. І гэта, зразумела, далёка не ўсе справы і планы "ІР", здатныя прыцягнуць увагу як спецыялістаў, так і звычайных чытачоў, слухачоў, заўсёднякаў выставак.

С.Б.

Фота забяспечана аўтарам

Віктарс Ліўзэмніекс (нар. 1936) — латышкі пісьменнік, перакладае беларускую літаратуру. Жыве ў Рызе. Аўтар апавяданняў і эсэ.

Віктарс ЛІЎЗЭМНІЕКС

Сад.

Веснавы вечар

Фіялетавам кветкам сірацінкі-пралескі хацелася красаваць. Свае прыгожыя вочы яна ўзняла да сонца. Але ці не надта рана? Яшчэ спяць зімовым сном пупышкі на дрэвах і пакрыху адтайвае, мякчэе зямля.

Калі ў засені ялінкі з'явілася ружа, то адразу агляделася навокал.

— А ты хто такая?

— Я? Вольная кветка гэтай зямлі.

— Пакрасавала і досыць! А цяпер вызваляй месца! Мне трэба ўдзельнічаць у шляхецкіх пасаджэннях, прыёмах і святкаваннях, бо мне цаны няма. А ты будзеш красаваць пасля мяне. І пахнуць пачнеш, як я, бо мой водар непараўнальны.

Улетку ў садзе з'явіліся прыгожыя чужаніцы: шыракалістыя, выгінастыя бегоніі, — мамзелі з грубым макіяжам, — аксаміткі з бэльмі калматымі пыскамі, вярціні, падобныя да пафарбаваных качаноў капусты.

Пралеску адсунулі на ўскраек і там яна, усмешліва, прыжылася, схіліла галаву і развіталася з летам і зямлямі пясчэткаў.

Надышлі халады, і сад зачухнуў.

А пралеска ўзняла галаву.

— Вы не ўтрымаецеся каранямі ў зямлі. А вось мы, пралескі, закрусеум вясно.

...Увесну прыйшлі людзі. Гуляюць яны ў засені — шукаюць анемоны. Ідуць пад сонцам — збіраюць пралескі.

Што? І навошта?

Далёкая снежная пупына прысыпала лес. Зрабілася чыста і спакойна.

Запанавала свежасць. Лес прыхарашыўся, пасвятлела сярод убранных сумэтамі ялінак, птэрых асі.

Іду, удыхаючы зімовую свежасць, глыбокі спакой.

Нейкія сляды... Чалавек таропка апырэдзіў мяне. А тут, зірні, пабег і строс з галін елкі пухысты снег... Крокі неасцярожнага, усхваляванага чалавека. Гэта прайшла жанчына. Я стаўлю сваю грузную нагу проста на маленькі след, невядома чаму хвалююся і спяшаюся.

Лясная сцяжына выходзіць на санныя дарогі.

І тут нехта ішоў, пакідаючы шырокія, няўключныя сляды.

Жанчына спяшалася, баязліва адарваўшыся ад мужчыны. Ён падбег і наблізіўся да яе.

Крокі мужчыны сталі спакойнымі і мернымі.

Тут, на скрыжаванні, яны спыніліся. Я бачу пакінуты на снезе сумніў, несусцешны боль, безнадзейнасць ды яшчэ чаканне. На самрэч гэта толькі прытаптаны снег.

Далей жанчына ішла павольна і самотна.

Мне хацелася пабачыць яе. Нешта сказаць... Што? І навошта?

Мая торба

Мы проста знайшлі адно аднога. Чым бы я быў без торбы! Туляўся б цэлымі днямі, засунуўшы рукі ў кішэні? Шчыльна сціснуўшы вусны, надзьмуўшыся, кідаў бы на ўсе бакі маланкі бліскучымі ігчалкамі вачэй, каб засведчыць усім на вуліцы, хто я такі. На вуліцы, у краме, у канторы.

Я — чалавек торбы. Значыць, кімсьці загадава, чымсьці кірую, абмазгоўваю, раблю святую чынавенскую справу.

Ззяючы золатам, яна праплывае па бульвары сярод кайстраў, кашолак і торбачак. Хістаецца.

Усе бачаць — у мяне торба.

І нават калі б у ёй былі проста пустыя бутэлькі для продажу, хто б мог наважыцца ды падумаць, што ў ёй нешта несур'ёзнае. Яна ж, мая торба, заўсёды надзьмуе ад пыкі і гонару. Мне здаецца, што я раб свайго торбы, нікуды без яе, усюды з ёю.

Але торба згуляла са мной злы жарт. Уцякла ад мяне ў цёмным завулку.

Цяпер замест торбы ў мяне кій. Што карысці ад кійка ў лядяшчыных руках старога, гэта ж не пухнатая, важная торба?

Каму яна служыць цяпер? Ці засталася такой жа ганарлівай?

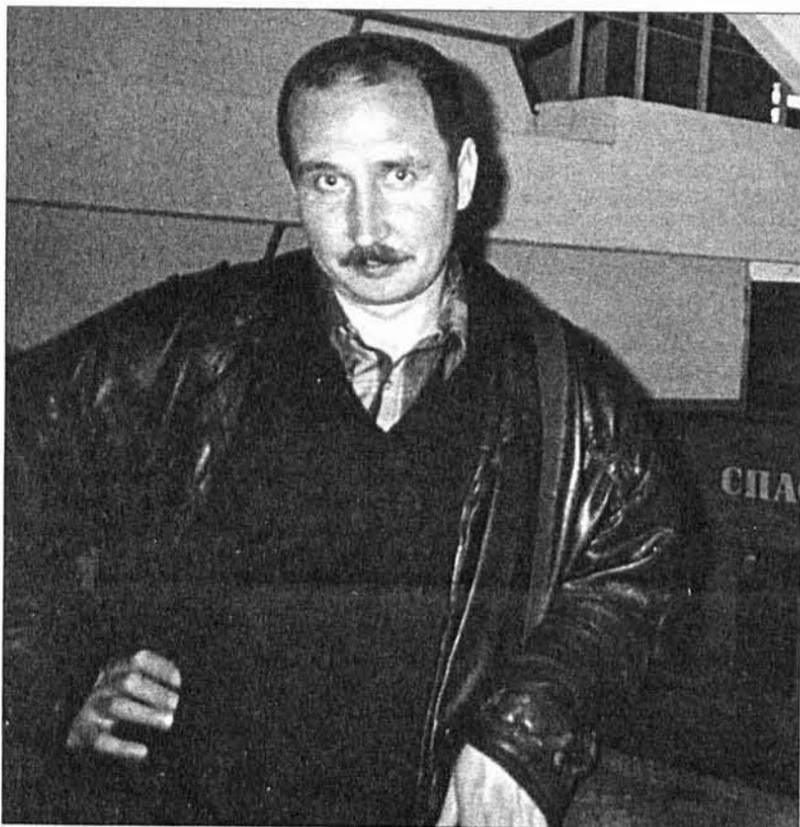
Пераклад з латышскай Валеры БУЙВАЛ

Час разабрацца

Ідэя Эліота аб'ектыўна паглядзець на ўласную творчасць і падумаць, дзеля чаго і з якой мэтай яна існуе, аказалася даволі прыцягальнай: сярод беларускіх літаратараў пачалі з'яўляцца "самакрытычныя" імперсоны...

Юрась НЕРАТОК — двухмоўны паэт і празаік, аўтар некалькіх кніжак і фантазіядасье "Прашу разабрацца". Вось і нам хацелася разабрацца, чаму нягледзячы на такі звычайны сюжэт (падчас Вялікай Айчыннай вайны жанчыну вывозяць у Германію, дзе яна засталася і разбагацела, а ў наш час нейкая партыя GMV пазбайляе яе нашчадка спадчыны, даводзячы таго да вар'яцтва) твор выглядае даволі арыгінальным.

— Апошнім часам большасць пісьменнікаў працуюць і ў прозе, і ў паэзіі, і ў драматургіі. Вы таксама і празаік, і паэт. Атрымліваецца "два ў адным"?

— На мой погляд, выдатна атрымліваецца! Гэта я ад сціпласці... Форму дыктуе ідэя. Нядаўна абдумваў неблагі сюжэт, аднак прыйшоў да высновы, што для мяне будзе натуральней увасобіць яго ў баладзе, чым у аповесці. Драматургія — не маё: аўтар робіць частку, рэжысёр робіць частку, акцёры робяць частку... Але сам я тэатрал заўзятый, амаль усюды бываю і, напэўна, мог бы пісаць аматарска-жартоўна-крытычныя артыкулы.

— Усе выдадзеныя кнігі былі на рускай мове, а па-беларуску пісаць не цяжка?

— Я — самы натуральны двухмовец, якога толькі можна ўявіць: бацькі працавалі настаўнікамі мовы і літаратуры

(маці — беларускай, бацька — рускай). Да таго ж і дома размаўлялі кожны на сваёй, менавіта літаратурнай, мове. У тым ліку і паміж сабой. А я як добры сын — з кожным на яго мове. Так што атрымліваецца, што беларуская літаратурная мова для мяне ў прамым сэнсе — матчына, а руская — бацькава. На рускай мове ў прозе працую і цяпер. Зразумела, ёсць паралельныя варыянты. Падкрэсла, варыянты, а не пераклады, хоць без слоўнікаў, зразумела, не абыходзіцца. Гэта адназначна станоўча ўплывае на якасць твора, бо дае магчымасць яшчэ некалькі разоў ацаніць яго.

— А зараз пра фантазіядасье "Прашу разабрацца", што была надрукавана ў мінулым годзе ў часопісе "Маладосць" (№10, 2004). Пабудова твора, які разбіваецца афіцыйнымі дакументамі (дасье) — даніна модзе, спроба паарыгіналізацыя?

— Каб жа я ведаў, што за мода такая! Бліжэйшым літаратурным аналагам для мяне была мая ж аповесць "Саранча", дзе ўведзены тры судовых акты сваячэннай інквізіцыі. Тады таксама, праўда, казалі, што некага пераймаю. А яшчэ бліжэй да "Прашу разабрацца" следчая справа: пішучца пратаколы, пастанаўленні, характарыстыкі, паказанні, заключэнні — і ўсе выяўляецца. Гэтак і ў маёй фантазіядасье, толькі паслядоўнасць часу збытана. А гэта ўжо

звычайны літаратурны прыём. Наконт азначэння жанру: дасье — гэта відавочна, фантазія — таму, што прыдумане. Адрозніваць папярэджваючы тача, што спрабую яго падмануць.

— Усім вядомае выказанне Чэхава пра стрэльбу, што абавязкова павінна стрэліць у апошняй дзеі. Чаму другарадным героям, пра якіх даволі падрабязна расказана на пачатку твора, "выстрэльваюць" раней часу?

— Часцей усё ж бывае, што зброя прымяняецца з моманту з'яўлення на сцэне. А то б давялося рэквізіт трэцяга акта ўвесь першы і другі разглядаць... А як з другараднымі персанажамі я з імі разабраўся сумленна. І ўвогуле, каб лёгка напісаць гэты ўрывац, прагледзеў некалькі кніг кшталту "Злачынствы нямецка-фашысцкіх захопнікаў", "Партызанскі рух на Беларусі"... Сам я, дарчы, з партызанскіх мясцін. Калі дадому з райцэнтра еду, помнік Колі Гойшыка бачу. Мог напісаць "пагналі Акісіню ў Германію", але гэта было б перакаранаўча да непрымальнасці.

— Пасля першай жа заявы складаецца ўражанне, што Мікалай Салаўёў пакутаваў на манію праследвання і без "апрацоўкі" партыяй GMV. Вы так не лічыце?

— Гэтак і на сумнага чалавека можна сказаць, што ў яго маньякальна-дэпрэсіўны псіхоз... У адзіноце нават моцны чалавек падсвядома чакае, што можа адбыцца нешта невядомае, ён баіцца цемры, цішыні, выпадковых гукі. GMV побач з Салаўёвым была дастаткова доўга (паўгода); загадак ніякіх, дапамогі ніякай, падзяліцца няма з кім, абараніцца няма як. Ён не вытрымлівае і дае падставу адпаведным органам адправіць яго на лячэнне. А што б адбывалася, калі б ён усё ж даведаўся пра спадчыну? Вельмі блізка да праўды была Наталля Дзянісава, калі ў аглядзе напісала, што "абставіны прымушаюць яго іграць ролю вар'ята". Так сказаць, каб горш не было.

— Паглядзеўшы збоку на ўласную творчасць, нічога не хочацца перарабіць?

— Не. І пакуль што такіх твораў, якія хацелася б перарабіць, не было. Тым больш, мне не пішацца шматслоўна. Напішаў аповесць, а па аб'ёме — апаваданне. А чым менш літар, тым прасцей іх уладкаваць. Але ад таго часу, калі я кажу сабе: "Усё, твор напісаны", да таго часу, калі ён апынецца на рэдактарскім сталі, часцей за ўсё праходзіць тэрмін даўжэйшы за тэрмін напісання. Аўтарскае завяршэнне твора — гэта толькі нагода працаваць з ім далей. Дарчы, хацеў бы падзякаваць маладосцеўцам за чуйныя адносіны да майго тэксту: праўкі тычыліся толькі таго, што магло супярэчыць традыцыям часопіса.

Аляксей ЧАРОТА

Вочы душы

"У маёй душы ёсць вочы" — адзін з радкоў верша Вольгі Патрыі. У гэтым годзе выйшаў першы ўласны зборнік паэтычных твораў жанчыны пад назвай "Глаза души"...

Вольга не бачыць з нараджэння. Але гэта не стала перашкодай на шляху яе творчых памкненняў. Яшчэ ў дзяцінстве адчула невыказную любоў да музыкі. Марыла стаць акадэмічнай спявачкай. Але не ўзялі. "Талы я пакрыўдзілася на ўвесь свет, — з усмешкай успамінае Вольга, — і вырашыла стаць эстраднай спявачкай..." Было вельмі цяжка. Амаль усё даводзілася рабіць самай. Але мара здзейснілася. Сёння Вольга Патрыі, няхай і не на вялікай сцэне, і не ўсе яе ведаюць, але таленавітая спявачка з моцным і непаўторна прыгожым голасам з багатым тэмбрам і шырокім дыяпазінам. Сапраўдны срэбны званочак! Тэксты песень і музыку складае сама. Навучылася іграць на фартэпіяна. Зараз без інструмента сваё жыццё ўвогуле не ўяўляе. Канцэрты, якія, на жаль, адбываюцца не часта, — гэта хвіліны шчасця. Вельмі трапяткія адносіны спявачкі да слухачоў: "Не магу і, мабыць, не маю права раскідвацца чалавечым цяплом і ўвагай. Я заўсёды адчуваю, як гледачы перажываюць разам са мной. У іх з'яўляюцца слёзы на вачах. І не таму, што я такая бедная ды няшчасная, а проста песні кранаюць самыя патаемныя струны душы..."

"Безумоўна, галоўнае, што я спявачка. Гэта са мной па жыцці", — неаднойчы паўтарала Вольга ў час нашай гутаркі. Але ёсць у жанчыны яшчэ адзін талент, своеасаблівае хобі, як яна яго называе, — паэзія. Увогуле, усю сваю творчасць Вольга падзяляе на дзве часткі: вершы-песні і проста вершы. Апошніх ужо напісана каля 900. Усе творы — гэта перажыванні, развагі і думкі жанчыны. Жанчыны, якая ўсё жыццё ідзе праз цяжкія выпрабаванні лёсу. Жанчыны, якая вельмі востра адчувае тое, што адбываецца навокал. І не проста адчувае, а змагаецца супраць непаразумення, жорсткасці, абьякаваці, зла... Змагаецца кожны дзень, кожную хвіліну. І яе пранікнёныя, духоўна-філасофскія вершы — гэта ўжо своеасабліва перамога. Яны напоўнены шчырасцю і пяшчотай, цеплынёй і любоўю да ўсяго жывога. Кожнае слова — крык душы, заклік да дабрый і святла...

Шмат твораў Вольга прысвячае любімай матулі, якой, на жаль, ужо няма сярод нас. Але для дачкі яна заўсёды застаецца самым бліzkім і дарагім чалавекам. У зборніку змяшчаецца цыкл вершаў "Кветкі для матулінай душы".

Балючым выпрабаваннем, трагедыяй жыцця стала страта мужа. Кінуў, пражыўшы разам 15 гадоў. Гэта рана душы і сэрца наўрад калі-небудзь загоіцца. Вось ужо 5 гадоў мінула, а яна па-ранейшаму крывавіцца. У творах гэта адчуваецца — нямала вершаў прысвечана тэме адзінокай жанчыны, разбітага, пакалечанага кахання. Але ніводным радком, ніводным словам паэтка не ганіць здрадлівага мужчыну. "Раней у мяне былі каханы і творчасць. Сёння засталася толькі творчасць. Я ўжо прывыкла да сваёй жаночай адзіноты. Адчуваю, што пакуль яшчэ патрэбна людзям. Ёсць жаданне і сілы рухацца наперад, спяваць, пісаць... Ну а калі гэтага не стане, не ведаю, што будзе. Ці варта зараз думаць аб тым? Пісаць, безумоўна, можна ўсё жыццё. Але ці будзе аб чым пісаць? Усе мае вершы — плён маіх думак. Якімі будуць перажыванні, такімі будуць і творы... Зараз я разумю: сапраўдная творчасць нараджаецца толькі ў адзіноце і цішыні."

Міжволі ўзнікае пытанне, як жыве чалавек ды яшчэ і піша вершы, калі ніводнага разу не бачыў свету, іншых людзей, сонейка, неба... Адказ на гэта пытанне дае назва зборніка. "Вочы душы дае Бог, — заўважае Вольга, — я не бачу, але вельмі востра ўсё адчуваю. Безумоўна, хацелася б вольна рухацца, пайсці самастойна, без дапамогі, куды трэба. І часам захліствае такі адчай! Здаецца, хаця б кропельку зроку, усяго малюсенькую кропельку. І талы так шмат можна было б здзейсніць усяго. Якім бы плённым магло быць жыццё... Але трэба старацца трымаць так, як ёсць, не жалічыся."

Сябры ў Вольгі ёсць, але іх не шмат. "Відаць, само жыццё выбірае з кім разлучыць, а з кім пакінуць. На маім шляху сустракаецца шмат добрых, шчырых людзей. І вельмі важна здолець быць з імі чалавекам, каб яны не расчараваліся", — кажа Вольга. Апошнім часам, паэтка звучыла кола сваіх знаёмых і таварышаў. Адчула неабходнасць адзіноты, зацішкі. "Проста розныя людзі сустракаюцца. І зайздрыць, і нейкая пагарда бывае. Таму, каб чысцей і спакайней на душы было, крыху аласабляюся. І без таго хапае жыццёвых перажыванняў ды хваляванняў..."

Гляджу на Вольгу і радуюся. Чалавек, нягледзячы ні на што, здолеў перамагчы ўласны боль, крыўду, адчай. І хоча сваім словам дапамагчы іншым знайсці верны шлях у жыцці. Хоча, каб песні і вершы сагрвалі стомленыя, параненыя чалавечыя душы...

Наста ЛІТВІН

Алег КАРПОВІЧ:

«Я малюю праўду»

Гумар — гэта праўда ў не шкодных для жыцця дозах. Ужыванне яго не павінна выклікаць алергіі, арытміі, галаўнога болю і інш. Рэкамендуецца для штодзённага выкарыстання, але дзейнічае на ўсіх па-рознаму і ў рэдкіх выпадках не дапамагае...

Адзін з «удзельнікаў» 13-й паласы — мастак Алег КАРПОВІЧ, які аформіў больш за сотню кніг беларускіх літаратараў і вядомы чытачам «ЛіМа» як аўтар шаржаў на майстроў мастацкага слова, нядаўна адкрыў сваю выставу ў Мінскім ваенным вучылішчы пагранічных войск. Па словах самога мастака, да гэтага падштурхнула апублікаванне на старонках «Камсамолкі» дзіўнае меркаванне пра тое, што з беларускім гумарам ёсць праблемы.

Безумоўна, у нас ёсць і гумар, і гумарысты, — у першую чаргу пісьменнікі і мастакі, — такія, як Алег КАРПОВІЧ. Звычайна свае думкі, у прыватнасці пра літаратараў, ён падае праз цёплыя і добрыя сяброўскія шаржы. У якасці выключэння і спецыяльна для 13-й паласы мастак выказваецца словам.

даволены, бо побач з Купалам — гэта прэстыжна.

— Што вы можаце сказаць пра сваю творчасць? Што ў ёй найбольш падабаецца?

— Калі канкрэтна, то найбольш падабаецца шарж, дзе Шагал разам з Дранько-Майсюком над Віцебскам і Эйфелевай вежай. У гэтым нешта ёсць... Увогуле я не бачу розніцы паміж шаржам і высокім мастацтвам. Можна намаляваць вельмі рэалістычную карціну, але яна будзе проста жахлівай па выражэнні і адлюстраванні характара чалавека. Праз рэалізм можна зрабіць карыкатуру. А шарж — гэта не якая-небудзь «крамзаніна», а ў першую чаргу мастацтва, дзе павінны пастаянна расці якасць і майстэрства. Для мяне гэта вялікі рэалізм. Я малюю праўду.

Наталія ЯКАВЕНКА

На здымках: Алег КАРПОВІЧ; афіша выставы; ад аўцокоўцаў слова прамаўляе Уладзімір ЛІПСКІ; наведвальнікі выставы; Зінаіда КАЗЛОВА і Юры РАМАНЕНКА; Наталія ЯКАВЕНКА бярэ інтэрв'ю ў героя дня.

Фота Кастуся ДРОБАВА

— Калі і як узнікла ідэя маляваць шаржы на беларускіх пісьменнікаў? Можна памятаеце, хто з іх быў першым?

— У прынцыпе і не было нараджэння такой ідэі. Проста, калі пачынаеш круціцца ў гэтым коле, абавязкова намалюеш раз, другі... Сяброўскі шарж пачынаецца з сяброўскіх пасядзелак. А хто быў першым, нават, не магу ўспомніць — гэта адбылося ў 80-я гады. Але магу сказаць, што баюся не паспець усіх намалюваць, бо людзі адыходзяць і не ўгнацца за жыццём...

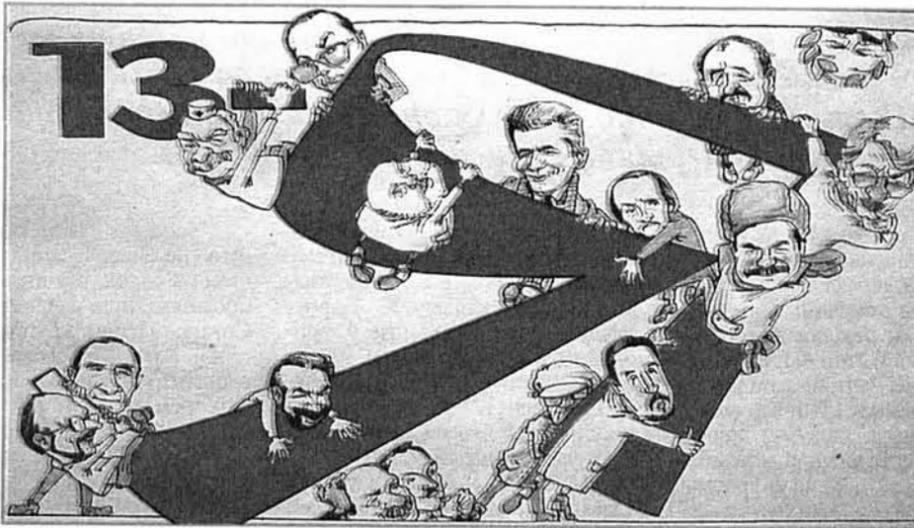
— Як вы малюеце: па памяці, з натуры?

— Выкарыстоўваю ўсе металы: малюю з натуры, па фотаздымках, па чужых накідах. Чым больш інфармацыі пра чалавека, тым выдатней.

— А лепш за ўсё, мабыць, асабістае знаёмства?

— Канечне, калі чалавека сам не ведаеш, то цяжка маляваць. Акрамя таго, бывае, што літаратурныя пародыі, ад якіх трэба адштурхоўвацца, не адпавядаюць асабе. Напрыклад, той хто пісаў адну з пародый на Леаніда Галубовіча, па ўсім відаць, не ведаў, што ён даўно не ўжывае саракаградуснай. Галубовіч прачытаў, крыху скрывіўся і кажа: «Затое Алег мяне лепш намалюе!» Пародыі часта аказваюцца злейшымі за шаржы.

— На адкрыцці выставы прагучала думка, што побач з сяброўскімі ёсць «варожыя» шаржы. Многа ў вас такіх?

— Проста маюцца людзі без пачуцця гумару, якіх трэба ўвогуле не маляваць. Яны самі сябе бачаць лепш, чым на самай справе. Часта, калі цябе фатаграфуюць ці малююць, хочацца зрабіць разумны выгляд, а насунуць на сябе блазенскі калпак мала хто здольны. Пісьменнікі, у адрозненне ад іншых, мабыць, у сілу сваёй прафесіі, больш крытычна ставяцца да сябе і бачаць сябе з розных бакоў.

— Яны выказваюць свае меркаванні пра намалёваныя шаржы: некаму падабаецца, нехта крыўдзіцца?

— Звычайна малююць усім падабаюцца. Калі чалавек крыўдзіцца, то гэта ўжо не сяброўскі шарж, а карыкатура — яна накіравана на «знішчэнне». Аднак вось кажуць, што Навум Галыпяровіч пакрыўдзіўся, хаця, калі я маляваў яго на фоне натоўпу ў навушніках, адштурхоўваючыся ад радкоў пра тое, што ён

крычыць, гаворыць, а ніхто не чуе, то думаў не пра Галыпяровіча, а пра сучасную грамадскую сітуацыю з моладзю.

— А каго вам лягчэй маляваць?

— Янку Купалу, таму што яшчэ ў інстытуце ў якасці дыпломнай работы пісаў серыю яго партрэтаў. Тады не было камп'ютэраў, і давялося навучыцца маляваць яго ў любым ракурсе, дасканала вывучыць рысы твару.

— Дарэчы, на адным з шаржаў Уладзімір Марук сядзіць у аб'ёмку з Купалам...

— Гэта па двух вершах, у адным з якіх угадваюцца Марук і Купала, а ў другім гаворыцца пра выдаўца, ад якога залежыць пісьменніцкі лёс. Так вось чытаў адно, а маляваў крышку іншае. Атрымалася, што Марук і Купала — ахвяры кагосьці такога, але ж тут ёсць і невялікая «падколка»: нібыта пытанне ці друкаваць Купалу вырашае Марук. Між іншым, яго я маляваў з натуры. І ён за-

Валянцін ЛУКША

Як і ў агародах,
Хібы:
Там — мелка ўзяў,
Там — не хапіла сіл.

Суседнія вяскоўцы заўважаюць:
Нялёгка творцам з лютым дзірваном...

Але чаму яны не улягаюць
За лёсам ім прызначаным сталом?..

І робяць земляробчую выснову:
— Пайдня ім трэба корпацца ў раллі, —
Бог таленту паклаў на стол палову,
Астатняе —
Для спадчыннай зямлі.

Ды ўсё ж канкрэтна паставаць палеткі
Набраўся цэлы вырай песняроў...
Па часе тым,
Больш выгадна пазтам
Быць хоць якім сярод нямых муроў.

Расставішы і клічнікі,
І кропкі
Пегаса пнуцца дзікага цугляць...
На лецішча ляцяць
З зямлі бацькоўскай,
Каб гэтыя шэсць сотак урабляць.

Малонак
Алега КАРПОВІЧА

Мазалі Узгор'я

Ці май-сявец,
Ці жнівень сыпле зоры,
Ці верасень духмяны ад грыбоў, —
Шчыруе па-вясковаму Узгор'е —
Карміцель
І паіцель літрабоў.

Тут класік з пачаткоўцам
юшку ладзіць,

Ўслед партакрату
Плюне «дэма
крат».

І прагна піва п'е пасля улазін
Прыжмураная Лысая гара.

Надзельчыкі у лысагорцаў нібы
Іх кнігі,
Што крамны асыпаюць пыл.
А ў кнігах,

Гісторыя Сусвету: анёлы і «электрычная матэрыя»

XVIII стагоддзе для Беларусі — гэта час новых філасофскіх і палітычных ідэй, час выбітных мысляроў. Традыцыйна яго называюць векам Асветніцтва, у межах якога фарміраваліся новыя навуковыя канцэпцыі асэнсавання свету, космасу, грамадства і чалавека. Менавіта ў гэты перыяд адбываецца станаўленне нацыянальнай школы прафесійнай філасофіі і прыродазнаўства, якую найбольш вядомыя счаласты таго часу сустрэлі крытыкай. Рэлігійная счаластыка, прадстаўленая імёнамі В. Тылкоўскага, Я. Пашакоўскага, А. Кярніцкага, разглядае пытанні будовы Сусвету, спасцігальнасці свету і бессмяротнасці чалавечай душы. Для вытокаў жа новай філасофскай і прыродазнаўчай традыцыі стаялі К. Нарбут, Б. Дабшэвіч, С. Маймон і інш. Лімаўскаму чытачу мы прапануем фрагменты са счаластычнай і філасофскай канцэпцыі XVIII стагоддзя, што дазваляюць скласці ўяўленне пра інтэлектуальныя праблемы згаданага перыяду і спосабы іх вырашэння.

Счаластычная традыцыя XVIII стагоддзя

Важнейшым цэнтрам рэлігійнай счаластыкі стала Віленская езуіцкая акадэмія. У канцы XVII стагоддзя найбольш вядомым счаластам быў *Войцэх Тылкоўскі* (1624—1695), прафесар згаданай акадэміі, кіраўнік папскай семінарыі ў Вільні. Працы Тылкоўскага “Займальная філасофія” і “Навуковыя гутаркі, што ўтрымліваюць амаль усю філасофію” былі выключна папулярнымі ў Рэчы Паспалітай і Еўропе наогул; ягоныя творы езуіцкая інтэлектуальная эліта ўспрымала ў якасці галоўнай крыніцы прыродазнаўчых ведаў.

В. Тылкоўскі акрэсліваў у сваіх працах “навуковыя праблемы” наступнага кішталту: ці можа дрэва гаварыць і на якой мове? ці могуць існаваць звыры без галоў? ці могуць анёлы кідаць камяні? ці можа сабака стаць казой? і да т.п. У раздзеле “Метафізіка” ён задае пытанне: “Што рабіў бог на працягу многіх гадоў, перш чым стварыць свет?”. І адказвае: “Любіў самога сябе”. Разглядаюцца ў яго і касмалагічныя праблемы: “Некаторыя вучаць, што ў цэнтры свету знаходзіцца Сонца, а Зямля вакол яго круціцца, але гэтае меркаванне асуджана Святой царквой... Калі б Зямля круцілася вакол Сонца, дык збудаванні і людзі ад-

ляталі б ад яе гэтак жа, як адлятае ўсё, што кладуць на млынарскі камень. Рухі ж зорак і планет цалкам вызначаюцца анёламі”.

Анастазы *Людвіг Кярніцкі* (1673—1733), які нарадзіўся ў в. Гальшаны Ашмянскага павета, вучыўся ў Вільні і Пінску, выкладаў у езуіцкіх калегіях Гродна, Варшавы, у Віленскай акадэміі, у сваіх працах (найбольш вядомыя — “Ключ да сардэчных скарбаў” і “Вольны голас нядзельных прамоў”) таксама працягвае развіццё счаластычнай традыцыі. Ён, напрыклад, настойваў на тэзісе пра боскае ўмяшанне ў жыццё людзей, нібыта праз анёлаў бог скіроўвае развіццё падзей: “Анёлы змусілі ўцякаць запарожскіх бунтаўнікоў, што ўзялі Слуцк у асаду. Кароль Казімір выйграў бітву, натхнёны анёламі...”.

Тэма касмалогіі, прычым чалавечай дзейнасці хвалілася і іншага рэлігійнага публіцыста 30-х—40-х гадоў XVIII стагоддзя — езуіта *Яна Пашакоўскага* (1686—1757). Ён кіраваў Слуцкай і Нясвіжскай езуіцкімі калегіямі, прычым важнейшыя працы былі напісаныя ім менавіта ў Нясвіжы. Сярод шырокай аўдыторыі карысталіся папулярнасцю ягоныя календары, якія выдаваліся з 1735 па 1749 год у Вільні і Варшаве.

Так, у “Гістарычным і палітычным календары на 1739 год” Я. Пашакоўскі крытыкаваў геліяцэнтрычную сістэму Каперніка і сцвярджаў, што “свет складаецца з неба і Зямлі”, “Зямля стаіць пасярод неба і не можа рухацца”, “Сонца прабягае штохвілінна 4320 міль”. Ён папярэджаў чытача: “Бог можа больш здзейсніць, чым мы можам зразумець”, таму лепш абаярацца на веру, а не на розум. На яго думку, ва ўзнікненні атэізму вінаватыя людзі разбэшчаныя, што страцілі розум, звар’яцелі, бо “няма ніводнага чалавека са здаровай, цвярозай галавой, чый розум здолёў бы спарадзіць ідэю пра адмаўленне існавання бога”.

Казімір Нарбут (1738—1807)

Сапраўднае імя Нарбута — Данііл (імя Казімір ён прыняў пасля ўступлення ў ордэн піяраў у 1755 годзе).

Нарадзіўся ў шляхецкай сям’і ў маёнтку Яшнец Лідскага павета на Гродзеншчыне. З 1759 года ву-

чыўся ў Вільні ў піярскай калегіі, затым набыў адукацыю ў Італіі, Германіі і Францыі. Сваю выкладчыцкую кар’еру К. Нарбут пачаў у Дамброўцы, дзе ў піярскай школе чытаў лекцыі па сусветнай гісторыі і красамоўстве. З 1773 па 1775 год быў настаўнікам і выхавцелем сына літоўскага падскарбія, жыву ў Германіі і Францыі. Пасля вяртання ўдзельнічаў у працы Камісіі народнай асветы (так званай Адукацыйнай камісіі), што знаходзілася ў Варшаве. Працаваў і ў “Таварыстве па складанні элементарных кніг” (падручнікаў для школ), у 1777 годзе быў прызначаны інспектарам школ Беларусі, Украіны і Літвы.

Педагог і вучоны, К. Нарбут заклікаў вучню абаярацца на вопыт і назіранні, а не на аўтарытэты мінулага. “Кожны, хто імкнецца ўнікнуць памылак, павінен крытычна аналізаваць чужыя выказванні і меркаванні, ад каго б яны ні сыходзілі”. Ён крытыкаваў адарванасць філасофіі ад практычных ведаў; спасылкачыся на ідэі Дэкарта, Лока, Ньютана, бачыў яе галоўную мэту ў вырашэнні грамадскіх і навуковых праблем.

З навукова-філасофскай спадчыны Нарбута да нашых дзён дайшло некалькі канспектаў лекцый, прачытаных ім у Дамброўцы ў калегіі на лацінскай і польскай мовах, а таксама некалькі твораў, выдадзеных у Вільні. Сярод іх — “Логіка, ці Навука пра роздум і разважанне, дзякуючы якой кожны здолее ва ўсім дасягаць ісціны і пазбягаць памылак” (1769г.), “Выбраныя філасофскія меркаванні” (1771г.), створаныя ў сааўтарстве з вучнямі. Аўтар разважае пра ўладкаванне Сусвету, грунтуючыся на поглядах Каперніка, Кеплера, Ньютана, ён лічыць канцэпцыю геацэнтрызму навуковай ісцінай. Ім былі напісаныя фрагменты развагі пра “электрычную матэрыю — прычыну грывотаў і маланкі”, пра распаўсюджванне святла, шарападобную форму Зямлі, пра арбіты-эліпсы, прылівы і адлівы як наступствы прыцягнення Сонца і Месяца:

“Мы ведаем, што вага цэлаў меншая ля экватара, большая ж да канцоў Зямлі, г.зн. да палосоў паўднёвага і паўночнага, таму робім выснову, што фігура Зямлі павінна быць выпуклай ля экватара і сплюснутаў ля палосоў”.

Месяц — планета цёмная, што не мае ўласнага святла, свеціць адлюстраванымі ад сябе промянямі, якія падаюць на яе ад Сонца. Месяц круціцца вакол сваёй восі. Мы можам меркаваць, што Месяц акружаны сваім паветрам і аблокамі, як і Зямля...” (“Выбраныя філасофскія меркаванні”; з раздзела “Агульная фізіка”).

Планеты Нарбут лічыў вандрульнымі свяціламі, якія рухаюцца па сваіх арбітах-эліпсах: “Кожная планета сваім цяжарам імкнецца да Сонца, а сіла, што вынікае са штуршка, замацоўвае яе на пэўнай адлегласці”.

Беларускі мыслар падзяляў меркаванне Ньютана і Лока пра тое, што Сусвет “запусціў”, быццам гадзіннік, бог, які стаўся своеасаблівым першапачатковым, але пасля гэтага бог не ўмешваецца ў развіццё Сусвету. Прызнавалася ім і наяўнасць ва ўсім прычынавыніковых сувязяў: “Усё, што існуе, адбываецца і можа здарыцца — усё павінна мець прычыну”. Няправільнае тлумачэнне прычына-выніковых сувязяў ён

звязваў з людскімі прымхліваццю і неувцтвам: “У такім-та годзе на небе з’явілася камета, і ў гэтым жа годзе ў Еўропе пачалася вайна. Хача гэты падзеі і адбыліся ў адзін час, нічога агульнага паміж імі няма. Толькі пры пільным даследаванні можна вызначыць сапраўдную прычыну любой з’явы”.

Сацыялагічныя погляды К. Нарбута былі ўкаранены ў асветніцкіх ідэях. На яго думку, грамадскае жыццё павінна грунтавацца на “натуральным праве”: “Кожны, хто жыве ў грамадстве, павінны прытрымлівацца законаў і сачыць за іх выкананнем. Бо ад гэтага залежыць шчасце, недатыкальнасць і бяспека як грамадства ў цэлым, так і кожнага яго члена паасобку”.

У 1771 годзе К. Нарбут пераклаў з французскай мовы на польскую кнігу “Ваенная навука прускага караля для яго генералаў”, у прадмове да якой выказаў сваё захапленне грамадскімі пераўтварэннямі, што здзяйсняліся ў тагачаснай Беларусі (асабліва вітаў будаўніцтва Пінскага канала).

Ён паслядоўна выступаў за вызваленне філасофіі ад счаластыкі і багаслоўя, за развіццё навукі, за свецкую сістэму адукацыі, прычым філасофіі ён адводзіў важнейшую ролю ў развіцці навукі: “Філасоф як чалавек, што кіруецца розумам і пранікліваццю, шукае прычыну ўсяго таго, што бачыць, ладзіць сотні вопытаў і толькі пасля гэтага робіць высновы. Трэба так разважаць аб прадметах, каб спачатку сябе ад памылак. Толькі так можна адкрываць таямніцы прыроды”.

Наталія КУТУЗАВА

Фота забяспечана аўтарам

Супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы глыбока смуткуюць з прычыны смерці вучонага-купалазнаўцы, пісьменніка, былога дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Уладзіміра ЮРЭВІЧА і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва” смуткуе з прычыны смерці пісьменніка Уладзіміра ЮРЭВІЧА і выказвае шчырае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

...Я служыў свайму роднаму люду
З першых дзён маладосці сваёй.

Пятро Прыходзька.

Пятро Прыходзька вучыўся ў Альшове, Ліпаўцы і Хоцімску. Скончыў газетны тэхнікум у Магілёве і Вышэйшыя Літаратурныя курсы ў Маскве. Працаваў у Хоцімскай раённай газеце "Калгасная звязда" (сёння — "Шлях Кастрычніка"), у рэдакцыях рэспубліканскіх газет і часопісаў. "Ад звання да звання" прайшоў Вялікую Айчынную вайну, быў цяжкапаранены, узнагароджаны пяцю

выніковай, створаная талентам стала аўтара. З ёю дапытлівы чытач зробіць цікавы экскурс у сіваю даўніну Бацькаўшчыны, асэнсуе надзённыя клопаты сённяшняга няпростага жыцця насельнікаў краіны, перажыве лірычныя, хвалюючыя пачуцці дружбы і кахання, замілавання прыродай роднага краю. Прыходзькава паэзія — мудрая і ўзважаная. Ён верыць:

*Пачуццём дружбы паяднаны
Я ў новы век далей плыву.
Дасць Божа — і старыя раны
І новыя перажыву.
Не буду спыняцца на паэтычных*

Берлінам прагула". Тады ён, адказны сакратар дывізіённай газеты "Призыв Родины" за рэдакцыйным радыёпрыёмнікам першым прыняў зводку Саўінфармбюро аб капітуляцыі Германіі і перадаў усім супрацоўнікам рэдакцыі: "Пад'ём! Вайна закончылася!"

Аўтар сумуе з усёй Беларуссю па забітым пад Берлінам паэтам Міколам Сурначовым. Ён жа стварыў і сваю баладу памяці "Слёзы ў граніце", прысвечаную Трыфану Лук'яновічу, былому рабочаму Мінскага радыёзавода, які цаною ўласнага жыцця выратаваў нямецкую дзяўчынку і стаў правобразам

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

«Больш не хачу быць на вайне!»

Да 85-годдзя Пятра Прыходзькі

Была сапраўдным патрыётам

З Галінай Георгіеўнай Васюковай я пазнаёміўся ў Доме творчасці пісьменнікаў "Іслач". Здарылася гэта даўнавата, Галіна Георгіеўна была тады поўная творчых задумак і планаў. Мы хадзілі ляснымі сярэжынямі, разважалі пра наш час і пісьменнікаў. Я талы ўбачыў перад сабою жанчыну вальную, строгую, прыгожую думкамі і знешне, сапраўдную патрыётку сваёй Айчыны. І не разумеў, адкуль гэта ў яе характары. Потым ужо даведзеся, што яна дачка рабочага з Барысава, дзе нарадзілася ў 1927 годзе, а ў 1944 была вывезена акупантамі ў Нямеччыну на прымусовыя работы. У сакавіку 1945-га ёй удалося ўцячы з палону і рабства ў Чэхаславакію, у гарадок Уліцэ, дзе яна ўступіла ў атрад мясцовага Супраціўлення.

У 1949—51 гг. вучылася ў Брэсцкім музычным вучылішчы.

Лёс і біяграфія вымагалі расказаць пра перажытае, і Галіна Георгіеўна робіць першыя крокі ў літаратуры, паступае на Вышэйшыя Літаратурныя курсы ў Маскве, якія скончыла ў 1967 г. У часе гэтай вучобы пазнаёмілася з рускім пісьменнікам Анатолям Собалевым, творы якога друкаваліся ў беларускіх літаратурных часопісах. Анатоіль Собалеў стаў яе папечнікам, сябрам і мужам.

Галіна Георгіеўна пісала на рускай мове, уступіла ў Саюз пісьменнікаў у 1964 г. Тварыла яна для дзяцей і выдавала шмат кніг аповяданняў і аповесцяў. Сярод іх: "Андрэйкавы знаёмыя", 1964 г., "Розныя гісторыі", 1966 г., "3 Мар'яўкай не гуляю", 1971 г., "Тры вожыны дні", 1983 г. Уступнае слова да кнігі "Тры вожыны дні" напісаў Васіль Быкаў: "...гэта твор аб мінулай вайне, аб лёсе пакалення, якому давялося прайсці праз суровыя выпрабаванні на чалавечую годнасць".

Апошнім часам Галіна Георгіеўна цяжка хварэла, і мусіла пакінуць Мінск, з якім яе звязвала доўгія і плённыя гады творчай працы, гады, калі адна за адной выходзілі і пабачылі свет яе кніжкі. Служэнню Беларусі, беларускаму народу быў прысвечаны ўвесь яе няпросты, але яркі, удзячны і самаадданы шлях.

29 снежня 2004 г. Галіна Георгіеўна не стала. Яна адшліла ў Вечнасць у Калінінградзе, горадзе, бліжэй ёй тым, што ў ім жывуць яе дачка і ўнукі.

Светлая памяць аб Галіне Васюковай будзе доўга жыць у памяці кожнага, хто ведаў гэтую добрую, мужную, таленавітую дачку Беларусі.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае шчырыя спачуванні родным і бліжэй з прычыны смерці Галіны Георгіеўны Васюковай.

баявымі ордэнамі, многімі медаламі. Сёння Пятро Фёдаравіч — аўтар не аднаго дзесятка зборнікаў вершаў і паэм, перакладчык, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова. Пачатак новага стагоддзя Пятро Прыходзька прывітаў зборнікам вершаў, балад і паэм "Позняя восень" і зборнікам вершаў для дзяцей "Бярозавы лісток", асобна выдадзенай гістарычнай паэмай "Дар князёўны", многімі актуальнымі публіцыстычнымі артыкуламі.

Перапісваемся з Пятром Фёдаравічам. Ганаруся, што маю некалькі дарагіх для мяне і сям'і падарункаў ад земляка — яго кнігі з аўтографамі, яго ж цёплыя водгукі на мае артыкулы ў перыядычным друку. Таму асмелюся выказаць свой погляд на згаданы вышэй зборнік "Позняя восень".

Кніга, выдадзеная на рубяжы двух стагоддзяў — XX і XXI, знакавая і

вартасця зборніка (а яны ёсць — і значныя!), скажу колькі напярэдадні 60-годдзя Вялікай ПЕРАМОГІ — пра ваенную тэматыку зборніка. Гартаючы яго старонкі, чытач мае магчымасць успомніць ад пачатку да пераможнага майскага салюта 1945-га Вялікую Айчынную вайну "...такою, якой па мне прайшла яна". А прайшоў яе паэт-палітрук роты годна, веў за сабой у бой іншых, не раз смерць брала яго ў моцныя абдымкі. Дзякуй Богу, выжыў. Гэта ж ён, Прыходзька, "...у сорок трэцім адным з першых зноў на сваю ступіў зямлю":

*Сорок трэці нам год на змярканні
Лістападам дарогу ўсцілаў.
Чуў я сэрцам Радзімы дыханне,
Як Дняпро браў са зброяй уплаў.*

У паэме "А зязюля кукавала..." паэт гаворыць пра тое, што яму не забыць "той ночы чорнай, што над

помніка салдату-вызваліцелю ў Берліне. Не пакінуць абыякавым чытача Прыходзькавы вершы "Пахаванне байца" і "Далей ад вайны", балада "Над апошнім полем бою" і франтавая быль "Імя, вынесенае з агню". Перазовам сівай даўніны з сучаснасцю можна назваць верш "Буйніцкае поле", напрыканцы якога выказана сакраментальнае "...каб толькі для нас полем бою ніколі ты больш не было". Увогуле, зборнік "Позняя восень" у параўнанні з папярэднімі "памаладзёў", асучаснены ваеннай тэматыкай, звязанай з падзеямі ў Афганістане і Чачні. Паэт асуджае нелюдзяў, што тлусцеюць на плачы мацяроў па забітых на вайне сынах. У яго "...зямля па войнах рыдала слязьмі матуль, сясцёр і ўдоў" як у тыя ўжо далёкія 1941—45-ыя гады, так і ў нядаўнія афганскую і чачэнскую войны.

...І сёння, напярэдадні Вялікай ПЕРАМОГІ, яшчэ смыляць старыя раны ветэрана Вялікай Айчынай вайны, слыннага паэта і адданага сына Айчыны Пятра Прыходзькі. Ён смутко па былых баявых таварышах — "...я адным з апошніх застаюся у былой дывізіі сваёй". Радуецца, што ў гады ваеннага ліхалецця не схібіў сумленню, сабою засланы ў Бацькаўшчыну ад варожае навалы, адстойваў яе сённяшняю свабоду і незалежнасць. І, як некалі ў школе добра адказваў на ўроках, так і ў жыцці:

*Як у школе калісьці, усе ўрокі
Адказаў ты Радзіме ў баі.*

Цяперашнія падзеі ў свеце, на жаль, не даюць падстаў для самазапакаення. Ды паэт верыць у будучыню моцнай і квітнеючай Беларусі, жадае ёй мірнай і стваральнай працы:

*Цяпер,
напрыканцы стагоддзя,
Кажу ўсёй роднай старане:
Нідзе ні пры якой пагодзе*

**БОЛЬШ НЕ ХАЧУ
БЫЦЬ НА ВАЙНЕ!**
(паэма "А зязюля кукавала...")

Леанід РАМАНЕНКА

Фота К. ДРОБАВА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Алесь ГАЎРОН
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара,
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылалца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2967
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
23.02.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 227

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Слухай — і выбірай!

"Слухай сваё!" — гучыць актуальна. Той, для каго гэта — прынцып, шукае ў праграмах эфіру перадачы з удзелам айчынных выканаўцаў. І слухае іх: папулярных ці пакуль яшчэ не раскрытых. Сочыць за іх кар'ерным ростам. Хварэе за ста-

наўленне айчыннага шоу-бізнесу. Па мажлівасці, уплывае на рэйтынгі. А што: чаму б не паўдзельнічаць у чарговым інтэрактыўным галасаванні, ад вынікаў якога залежыць, напрыклад...

Прыхільнікі свайго проста слухалі, а калі й выбіралі, песні ды выканаўцаў у "Беларускім хіт-парадзе", "Хіт-моманце", у нацыянальных адборачных турах "Еўрабачаньня" — для дзяцей і для дарослых, нават у праекце "Народны артыст" і, вядома ж, — у праграме "На скрыжаваннях Еўропы".

З новага года папулярныя радыё-і тэлепраекты па-ранейшаму збіраюць сваіх незлічоных слухачоў-гледачоў. Прынамсі, працягваюцца сустрэчы "На скрыжаваннях Еўропы", плён якіх будзе відавочны трохі менш як праз год. А пакуль — пакуль яшчэ чуцен розгалас урачыстай цы-

рымоніі ў Палацы Рэспублікі, падчас якой былі абвешчаны вынікі леташняга музычнага форуму.

Лаўрэатаў 2004 года — больш як паўтара дзесяткі, адпаведна колькасці намінацый. Сярод іх — група "Стокс" ("Прачытаў год"), Іна Афанасьева ("Лепшае шоу года"), дуэт "Аляксандра і Канстанцін" ("Лепшы фолк-выканаўца года"), Алег Елісееў ("Лепшы кампазітар года"), Алег Жукаў ("Лепшы тэкст года"), Алесь з песняй "Птушкі" ("Лепшая кампазіцыя года"), Максім Алейнікаў (спецнамінацыя "Стыль"). За лепшы жаночы і лепшы мужчынскі вакал адзначаны Галіна Шышкова і Валерый Дайнека; Ядвіга Паплаўская — за лепшую аранжыроўку; легенда беларускай эстрады Тамара Раеўская атрымала ўзнагароду ў намінацыі "Персона". Лепшай песняй года прызнана "Любовь в ладонях" групы "Новый Иерусалим", а лепшым выканаўцам — ансамбль "Сябры", які, дарэчы, адсвяткаваў сваё 30-годдзе.

Магчыма, гэтыя ж твары мы ўбачым і ў фінале сёлетняга эстраднага тэлемарафона?

С.ВЕТКА
Фота забяспечана Ю.Саух і аўтарам

На здымках: лаўрэаты фестывалю
"На скрыжаваннях Еўропы-2004".

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.